

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární a neprimární edukace

Využití metod a technik dramatické výchovy v mateřské škole

Diplomová práce

Autor: Bc. Klára Loudová
Studijní program: Předškolní a mimoškolní pedagogika
Studijní obor: Pedagogika předškolního věku (PPVN)
Vedoucí práce: PaedDr. Vladimíra Hornáčková Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor:	Bc. Klára Loudová
Studium:	P15K0302
Studijní program:	N7531 Předškolní a mimoškolní pedagogika
Studijní obor:	Pedagogika předškolního věku
Název diplomové práce:	Využití metod a technik dramatické výchovy v mateřské škole
Název diplomové práce AJ:	Using of methods and techniques of drama education in kindergarten

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem diplomové práce je popsat principy, metody a techniky dramatické výchovy, které jsou aplikovatelné v předškolním vzdělávání v kontextu s RVP PV a rozbrat jejich možnosti využití v edukaci učitelek mateřských škol. Prostřednictvím dotazníkového šetření zjistit, jestli předškolní pedagogové uplatňují vybrané metody a techniky dramatické výchovy ve své edukaci.

BLÁHOVÁ, Krista (1996). Uvedení do systému školní dramatiky. Praha: ARTAMA. ISBN 80-7068-070-9 KOŤÁTKOVÁ, Soňa a kol. (1998). Vybrané kapitoly z dramatické výchovy. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-756-9 MARUŠÁK, Radek, KRÁLOVÁ, Olga a kol. (2008). Dramatická výchova v kurikulu současné školy. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-472-4 SMOLÍKOVÁ, Kateřina (2004). Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. ISBN 80-87000-00-5 SVOBODOVÁ, Eva, ŠVEJDOVÁ, Hana (2011). Metody dramatické výchovy v mateřské škole. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0020-8

Garantující pracoviště: Ústav primární a preprimární edukace,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PaedDr. Vladimíra Hornáčková, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Marta Faberová, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 26.5.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením PaedDr. Vladimíry Hornáčkové Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne:

.....

Podpis

Poděkování

Děkuji paní PaedDr. Vladimíře Hornáčkové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce a své rodině za bohaté a laskavé rodinné zázemí.

Anotace

Bc. LOUDOVÁ, Klára (2018). *Využití metod a technik dramatické výchovy v mateřské škole*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové. 79s.
Diplomová práce

Cílem diplomové práce je popsat principy, metody a techniky dramatické výchovy, které jsou aplikovatelné v předškolním vzdělávání v kontextu s RVP PV a rozebrat jejich možnosti využití v edukaci učitelek mateřských škol. V teoretické části dále charakterizují propojenost dramatické výchovy s ostatními estetickými výchovami a využití projektové metody v mateřské škole.

Praktickou část tvoří dotazníkové šetření v hlavním městě Praha a ve Středočeském kraji, které je zaměřené na pedagogy mateřských škol. Zda pedagogové při edukaci vědomě a cíleně využívají metody a techniky dramatické výchovy a zjišťují, co považují za hlavní přínos dramatické výchovy při práci s předškolními dětmi.

Klíčová slova:

estetická výchova, dramatická výchova, metody a techniky dramatické výchovy, dramatická hra, hlavní kroky projektu

Annotation

Bc. LOUDOVÁ, Klára (2018). Utilization of dramatic methods and techniques in kindergarten. Hradec Králové: Pedagogical Faculty University of Hradec Králové. 79pp. Diploma thesis

The main target of this diploma thesis is to describe principles, methods and techniques of dramatic education, that are applicable in preschool education following the FEP PE (Framework Education Programme for Preschool Education). The thesis analyses opportunities to use dramatic education in educating of teachers in kindergartens. Theoretical part focuses on interconnection between dramatic education and other types of aesthetic education and on usage of the project method in kindergartens.

Practical part consists of questionnaire aimed to kindergarten teachers in Prague and in the Central Bohemian Region. Questionnaire is focused on using, consciously and purposefully, methods and techniques of dramatic education during educational process. Through the questionnaire I am also trying to find out what they consider as main asset of dramatic education while working with children in kindergartens.

Keywords:

aesthetic education, dramatic education, methods and techniques of the dramatical education, acting game, main steps of the project

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 1/2013
(Řád pro nakládání se školními a některými jinými autorskými díly na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod	10
1. Dramatická výchova mezi ostatními estetickými výchovami	11
1.1 Cíle estetické výchovy	11
2. Vymezení pojmu dramatická výchova – tvořivá dramatika	14
2.1. Co je dramatická výchova – tvořivá dramatika	14
2.2. Cíle a úkoly dramatické výchovy.....	17
2.3. Principy dramatické výchovy.....	19
3. Dramatická výchova v souladu s RVP PV.....	23
3.1. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.....	23
3.2. Výhody dramatické výchovy v mateřské škole	25
3.3. Omezení dramatické výchovy v mateřské škole.....	26
3.4. Role učitele mateřské školy	26
4. Metody a techniky dramatické výchovy využitelné v MŠ.....	30
4.1. Co je to metoda a technika?	30
4.2. Vybrané metody a techniky	31
5. Dramatická hra	36
5.1. Stavba dramatické hry.....	37
5.2. Struktura lekce pro předškolní děti	37
6. Uplatnění projektové metody u dětí v předškolním věku	39
6.1. Projektová metoda.....	39
6.2. Klady a zápory projektu	40
6.3. Zásady projektu.....	41
7. Úvod do výzkumného šetření.....	42
7.1. Analýza a výsledky průzkumu	44
7.2. Závěrečné vyhodnocení průzkumu a diskuze	57
Závěr	59

Seznam literatury.....	60
Seznam příloh.....	64

Úvod

Dramatická výchova mě provází už od samého dětství. Navštěvovala jsem kroužek dramatické výchovy, následně jsem se přidala k divadelnímu spolku, na střední škole jsem si vybrala dramatickou výchovu jako maturitní předmět a posledních šest let se věnuji přípravě dětského divadla. Jelikož se chci touto výchovou podrobněji zabývat i nadále, absolvovala jsem dvousemestrální kurz „Dramatická výchova v mateřské škole“, který prohloubil mé dosavadní zkušenosti a vědomosti. V přílohách naleznete dramatické lekce a projekty zaměřené na dramatickou výchovu. Proto jsem se rozhodla zpracovat bakalářskou práci o dramatické výchově a následná diplomová práce navazuje a rozšiřuje stávající práci o nově získané poznatky, zkušenosti a vědomosti. Na začátku své profesní dráhy jako učitelka mateřské školy jsem byla přesvědčena, že práce s předškolními dětmi za pomoci dramatické výchovy má svůj smysl. S postupem času jsem o tomto tvrzení čím dál více přesvědčena a velice mě zajímá, do jaké míry i ostatní pedagogové v mateřských školách využívají bohatství této výchovy, která jde ruku v ruce s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání.

Nejdůležitější náplní dítěte předškolního věku je hra a proto se domnívám, že pracovat s dětmi za pomoci metod a technik dramatické výchovy je pro všechny zainteresované nejmýsluplnější. V současné době mají děti problém naslouchat druhému či se vcítit do jeho osoby natož porozumět svým vlastním pocitům. Jelikož je v procesu učení dětí předškolního věku velmi důležité sociální učení nápodobou, hraje tedy velkou roli osobnost a chování lidí, se kterými dítě přichází do styku a tím je především v mateřské škole pedagog. Pedagog tvořivý a všestranný.

Cílem diplomové práce je popsat principy, metody a techniky dramatické výchovy, které jsou aplikovatelné v předškolním vzdělávání a za pomoci dotazníkového šetření zmapovat, zda pedagogové mateřských škol využívají při edukaci vědomě a cíleně metody a techniky dramatické výchovy a zjistit, co považují za hlavní přínos dramatické výchovy při práci s předškolními dětmi.

Dramatická výchova se podle mého názoru velice málo využívá v mateřských školách a mnozí z pedagogů ještě neobjevili bohatost, tvořivost a přínosnost této výchovy. Přála bych si, aby tento způsob práce byl bližší a uchopitelnější pro více pedagogů v mateřských školách. Má diplomová práce nabízí jakousi exkurzi – výlet – cestu do světa prožitkového učení.

1. Dramatická výchova mezi ostatními estetickými výchovami

V první kapitole se blíže zabývám estetickou výchovou, jejím hlavním cílem. Charakterizují jednotlivé obory estetické výchovy z hlediska jejich hlavní náplně.

1.1 Cíle estetické výchovy

Estetickou výchovu rozvíjí vlastní uměleckou tvořivost a aktivitu jedince. Díky ní se učíme základním dovednostem v některých uměleckých oblastech (recitace, sloh, kresba, zpěv,...). Estetická výchova ovlivňuje formování individuálního vkusu.

„Estetická výchova v obecném slova smyslu není vázána na určitý vyučovací předmět, proniká všemi složkami výchovy rozumové, citové, mravní, tělesné.“ (Vališová, Kasíková, 2011, s. 314)

Jůva (1970) hovoří o čtyřech cílech estetické výchovy, které jsou důležité nejen v mateřské škole. Jedná se o **cíl formativní**, jehož smyslem je smysluplně rozvíjet estetické vnímání, chápání, citové prožívání a hodnocení u dětí. Druhý cíl úzce souvisí s předcházejícím cílem a to **cíl materiální**. Ten by měl děti seznámit s vybranými uměleckými díly národní i světové kultury, s jejich tvůrci a interprety a s hlavními etapami vývoje umění. **Cíl tvořivosti** je zaměřený na vlastní aktivitu dítěte. A čtvrtým cílem je **cíl obecný**. Jeho smyslem je obohacovat uměním a krásou poznání mládeže a zušlechťovat její myšlení, cítění, chování a pracovní činnost.

Cíl formativní, materiální a obecný záleží převážně na přípravě učitele. Je důležité, aby si pedagog před danou činností ujasnil chronologický postup činností, nabízel různorodé předlohy, které budou obohacovat dítě.

Na základě těchto čtyř výše uvedených cílů je patrné, že estetická výchova vede k tvůrčí činnosti a zušlechťuje všechny stránky osobnosti.

U dětí v mateřské škole je mnohokrát vidět, jak podléhají vlivu masmédií tzv. kýčům a pedagog by jim měl nabídnout takovou vzdělávací nabídku, aby byla esteticky hodnotná a pestrá. Největší výskyt nevkusných věcí spatřujeme v mateřské škole v období vánočních svátků a Velikonoc. Čím více různorodých podnětů je předkládáno, tím více se dítě učí orientovat v nepřehledném množství informací a utváří si svoje vlastní hodnoty. Nejedná se jen o výtvarnou výchovu, ale i o ostatní výchovy. Velice často překládají učitelky dětem knihy a ilustrace od jednoho autora pořád dokola, jako např.: Lada, Zmatlíková, Žáček či Krtečka od Milera. Děti málokdy spatří jinak nakresleného chlapečka než toho kulatého, blondatého chlapečka s modrýma očima

od Zmatlíkové. Jak si tedy mohou utvářet vlastní představu o světě, když se nikdy nesetkali s jinou ilustrací? Proto je důležité předkládat dětem více různorodých podnětů pro rozvoj jejich fantazie, tvořivosti a celkové osobnosti.

Estetická výchova nabízí velké množství specifických prostředků pro přípravu každého dítěte, aby dokázal rozlišit skutečné hodnoty od umělých hodnot.

Dramatickou výchovu řadíme mezi estetické výchovy společně s literární výchovou a výchovou slovem, výtvarnou výchovou, pohybovou a taneční výchovou, hudební výchovou, filmovou a audiovizuální výchovou. Domnívám se, že dramatická výchova je výchova nejkomplexnější. Má totiž samotný status, ale také stejnou možnost vazeb ve kterékoli z ostatních estetických výchov. Můžeme říci, že dramatická výchova má tu výhodu, že dokáže propojit všechny estetické výchovy. *„Bez literární výchovy si jen málokdo umí tuto dramatickou výchovu představit. Výtvarná výchova v ní má také své místo např.: při motivaci, reflexi dětí, při vyjádření pocitu, při společné práci. Hudba, zvuky a tóny dětem pomáhají při navození atmosféry a nálady, ale i při odreagování se, při relaxaci.“* (Míčková, 2016, s. 10) Proto si troufám tvrdit, že uplatnění dramatické výchovy ve výchově a vzdělání dětí v mateřské škole je jedna z nejlepších cest.

Jádrem a podstatou dramatické výchovy je hra v roli a právě tou i svým prvořadým zájmem o sociální vnímání se liší od ostatních estetických výchov. Děti v mateřské škole neustále vstupují přirozeně a samostatně do rolí. Je to pro ně přirozené a proto i dramatická výchova je pro děti nejpřirozenější proces ve výchově a vzdělávání.

V následující tabulce, blíže upřesňuji odvození estetických výchov od umění a jejich dominantní materiál. Můžeme vidět, že v dramatické výchově se prolíná více dominantních materiálů z ostatních výchov.

Tabulka 1 – Obory estetické výchovy

Umění <i>Cíl: cílevědomá tvorba uměleckých děl</i>	Estetická výchova <i>Cíl: kultivace osobnosti</i>	Dominantní materiál
Literatura	Literární výchova a výchova slovem	Jazyk – jeho zvuková i grafická stránka
Výtvarné umění a architektura	Výtvarná výchova	Barva, tvar, linie prostor
Tanec a balet	Pohybová a taneční výchova	Pohyb, člověk (jeho fyzická stránka)
Hudba	Hudební výchova	Zvuk a jeho vlastnosti
Divadlo	Dramatická výchova	Člověk (jeho psychická a fyzická stránka) Mezilidské vztahy Dramatické jednání, jehož podstatou je hra v roli Zvuk (včetně hudby) Pohyb Barva, tvar, linie, prostor
Film	Filmová a audiovizuální výchova	Jazyk + zvuková stránka jazyka

2. Vymezení pojmu dramatická výchova – tvořivá dramatika

Dramatická výchova je založena na učení především přímým prožitkem a vlastní zkušeností v jednání. Nabýváme životní zkušenosti tím, že hledáme řešení nastoleného problému (situace) nejen intelektem, ale i intuicí se zapojením těla a emocí. Dramatická výchova je výchovná disciplína, která využívá některých prostředků a postupů divadelního umění.

2.1. Co je dramatická výchova – tvořivá dramatika

V počátcích rozvoje tohoto oboru je spíše využíván termín dramatická výchova, ale po roce 1990 se u nás spíše ujal termín tvořivá dramatika a následně po vzniku samotné katedry na divadelní fakultě i název výchovná dramatika. Termíny můžeme využívat jako synonyma. Jediný rozdíl spíše vnímáme v použití termínu:

- „**dramatická výchova**“ se spíše pojí se školou
- „**výchovná a tvořivá dramatika**“ se pojí se zájmovým kroužkem či aktivitou.

Příčinou zrodu a jakým si motivem pro dramatickou výchovu byla na přelomu 19. a 20. století pragmatická pedagogika. (Bečvářová, 2010)

Mnoho významných osob se zabývalo dramatickou výchovou a z jejich definic vyplývá, že se jedná o výchovu podporující komplexní osobnostní a sociální rozvoj dětí.

Machková (2017, s. 7) hovoří o „*tvořivé dramatice, dramatu ve vyučování, nebo jen drama, dramatice jako o náročném oboru, který vyžaduje orientaci v několika oblastech lidské činnosti a že také vyžaduje od každého, kdo se jí chce zabývat, i určité osobní vlastnosti a schopnosti.*“

Můžeme říci, že dramatická výchova klade velké nároky na připravenost učitele. Učitel musí mít danou problematiku prostudovanou ze všech hledisek a nesmí přijít k dětem nepřipravený. Děti, které jsou zvyklé na tento způsob práce, bývají mnohem zvědavější a aktivnější a občas zaskočí učitele nelehkou otázkou či situací. Mnohokrát jsem od kolegyň slyšela větu „Ty tvoje děti si chtějí pořad povídat a na něco hrát a nenechají člověka chvilku vydechnout.“

„*Dramatická výchova je zkušenostní učení, učení jednáním, osobním poznáváním sociálních vztahů a dějů, přesahujícím aktuální reálnou praxi zúčastněného jedince. Účastník v tomto procesu zkoumá vztahy mezi lidmi, situace, jednání i vnitřní život lidí, reálných i smyšlených. Dramatická výchova je založena na spojení divadla a pedagogiky.*“ (Machková, 2017, s. 11)

V mateřské škole při práci s dětmi velice často využíváme pohádky právě proto, že jsou nositeli symboliky lidských vlastností. Pohádky nám pomáhají poznávat své vlastní vlastnosti i vlastnosti druhých lidí, ale hlavně přinášejí poučení, které děti bez obav přijmou. Můžeme dětem neustále dávat slovní poučení např. „Nesmíš se bavit s cizími lidmi a nikam s nimi nesmíš chodit!“, ale není to tak účinné jako když si danou situaci dítě samo prožije a zažije nanečisto. Jak jinak než v tomto příkladě pohádkou „O Budulínkovi“, která bude za pomoci metod a technik vystavěná do dramatické lekce, ve které si dítě vyzkouší nanečisto situace, které v něm spíše zanechají ponaučení o tom, jak se zachovat.

Valenta (1998, s. 27) označuje dramatickou výchovu jako „systém řízeného, aktivního sociálně-uměleckého učení dětí či dospělých založených na využití základních principů a postupů dramatu a divadla.“

„Dramatickou výchovu lze definovat jako tvořivý proces, při němž dochází ke zkoumání a prověřování tématu a vytváření vlastních postojů v konfrontaci s postoji ostatních zúčastněných, a to skrze vlastní prožitek a na základě vlastní činnosti.“ (Svobodová, Švejdová, 2011, s. 9)

V mateřské škole u dětí krásně spatřujeme tu jejich tvořivost a fantazii a to hlavně při hře. Nemají zábrany v osvojování rolí.

Dramatická výchova je obor zabývající se osobnostně sociálním učním. Ve kterém se prolínají poznatky principy především z oboru dramatických umění, pedagogiky a psychologie.

Machková (2007, s. 12) v jedné ze svých mnoha publikací uvádí tvrzení Johna Deweye, který zdůvodňuje uplatnění tvořivé dramatiky ve výchově takto „*výchova není pouhou přípravou dítěte na jeho budoucí život, ale dává mu příležitost žít bohatě už nyní. Jsou přesvědčeni, že je to nejlepší příprava na budoucnost. Věří, že vychováváno má být celé dítě, nejen jeho mysl, že má být rozvíjeno k svým nejvyšším možnostem, a to jako jedinec i jako sociální bytost, že roste ne tím, že jsou do něho učitelem nalévány vědomosti, ale participací na aktivitách, které apelují na jeho nejhlubší zájem a nejvyšší síly.*“

Dramatická výchova má velký potenciál u předškolních dětí, jelikož má přirozeně sklon k námětové hře, vytváření postav v různých dějích a jejich představivost a tvořivost nezná zábran. Kde jinde než v mateřské škole si mohou děti prostřednictvím hry osvojit nepřeberné množství lidských postojů, vlastností, projevů ale nejen to.

Současné mateřské školy mají velkou volnost a svobodu pro různorodost obsahu vzdělávání, v metodách, prostředcích i ve formách činností než tomu tak bylo v předešlých letech. Jelikož hra je nejdůležitější činností dítěte předškolního věku, je zde velké využití dramatické výchovy. Nechme si děti hrát.

Začínám se setkávat s větším počtem pedagogů, kteří již poznali edukační sílu a potenciál tvořivé dramatiky, ale stále mnoho pedagogů v mateřských školách má v tomto oboru mnohé nedostatky. Irena Černá v jedné z prvních spisek o dramatické výchově uvádí několik zásad při práci s dětmi (Machková a kol., 1992, 6):

Zásada první: Poznej sám sebe.

Zásada druhá: Poznej, co nejdříve všechny děti, s nimiž pracuješ.

Zásada třetí: Stanov si pořadí cílů – co teď, co potom.

Zásada čtvrtá: Vždy si uvědom, proč danou hru nebo činnost volíš.

Zásada pátá: Méně často bývá více.

Zásada šestá: Nedrž se tvrdošijně zvoleného námětu, improvizuj.

Zásada sedmá: Měj vždycky dostatečnou zásobu materiálu.

Zásada osmá: Uč se od přírody a z literatury, čti dětské knížky.

Zásada devátá: Uč se smyslovému i mimosmyslovému vnímání, snaž se vnímat a cítit druhé.

Zásada desátá: Neboj se hrát si, pouštěj uzdu fantazii a představivosti.

Zásada jedenáctá: Nikdy děti do žádné činnosti nenut', snaž se najít vhodnou, účinnou motivaci.

Zásada dvanáctá: Respektuj potřeby dětí, respektuj jejich osobnost.

Zásada třináctá: Buď ochotná neustále přijímat podněty, uč se novému, hledej, zkoušej.

Zásada čtrnáctá: Nemysli si, že máš vždycky pravdu.

Zásada patnáctá: Pokud tě tvoje práce nebaví, nenacházíš v ní uspokojení, jdi okamžitě dělat něco jiného.

Tyto zásady jsou stále aktuální a každý pedagog by si je měl stále připomínat a dodržovat při práci s dětmi. Dětská fantazie a tvořivost je nesmírně bohatá a pro pedagogy by měla být jakým si zdrojem inspirace pro práci. Současný tlak ze strany rodičů na nepřeborné množství kroužků je neuvěřitelně silný a je nezbytně nutné jim neustále připomínat důležitost svobodné hry. Děti jsou nevyhrané a přehršle organizované.

2.2. Cíle a úkoly dramatické výchovy

Cílem dramatické výchovy u dětí předškolního věku je zprostředkování takových zkušeností, které by jim jinak zůstaly nedostupné. Dát dětem volnost a prostor pro samotné myšlení a rozhodování. Jedná se o cestu přirozeného poznávání světa a rozvoj lidské citlivosti.

Machková (2007, s. 34) definuje pedagogický cíl ve své publikaci takto: „*Cíl formuluje, čeho chce učitel svou pedagogickou činností dosáhnout, jaké změny chce v chování, jednání, schopnostech, dovednostech či vědomostech svých žáků vyvolat.*“

Cíle dramatické výchovy můžeme také chápat jako hodnoty, které jsou schopné obohatit člověka.

Pavlovská (2002, s. 6) uvádí, že cílem dramatické výchovy je „*vychovat člověka tvořivého, vnímavého, citlivého, empatického, schopného kontaktu a slovní i mimoslovní komunikace, člověka, který se umí orientovat v běžných i méně běžných životních situacích a mezilidských vztazích, který se umí rozhodovat a jednat svobodně a zároveň odpovědně.*“

Tyto cíle nám korespondují s cíli v Rámcovém vzdělávacím programu. V mateřských školách nám jde o to, aby ze školky odcházel jedinec, který je připraven na budoucí život. Jedinec, který se umí orientovat bezpečně v prostředí, chápe morální hodnoty, dokáže komunikovat s ostatními vhodným způsobem, je schopný samostatně fungovat a vystupovat a dokáže uplatňovat své individuální potřeby s ohledem na druhého.

Koťátková (2008) ve své knize zmiňuje americkou představitelku G. B. Siksovou, která uvádí pět základních hodnot tvořivé dramatiky, ve kterých spatřuje hlavní význam, co je vlastně jejím obsahem a co dramatická výchova ve svých cílech sleduje:

Rozvíjení jistoty a tvořivého výrazu. (Uvolněnost jedince otevírá vztah mezi ním a druhým.)

Rozvíjení sociálních postojů a vztahů. (Je to už svou podstatou skupinové umění a evokuje skupinovou práci.)

Rozvíjení emocionální stability. (Drama se dotýká citů, jeho účelem je rozhýbat city a inspirovat správné chování.)

Rozvíjení tělesné koordinace. (Aktivita je základem lidské přirozenosti, v tvořivé dramatice je tělo prostředkem tvoření.)

Příspěvek k životní filozofii. (Tvořivá dramatika obsahuje výjimečnost, protože děti jsou výjimečné a protože drama má předpoklady k výjimečnosti. Výjimečné přichází ve velkých chvílích i v maličkostech, to jsou momenty, které zůstávají v paměti.)

Mateřská škola všechny tyto složky ve své výchovně-vzdělávací činnosti nabízí, ale záleží v jaké kvalitě. Díky využití metod a technik dramatické výchovy můžeme hovořit o komplexnějším a systematictější způsobu vzdělávání dětí v mateřské škole.

Cíle dramatické výchovy můžeme třídit podle různých hledisek a to na krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé.

Bečvářová (2015, s. 13) rozděluje cíle podle tří základních oborových rovin.

- **Rovina dramatická** – jedná se o dovednosti v dramatické oblasti (Hra v roli, výstavba celku, výrazové prostředky), vědomosti o dramatických aktivitách a divadle (dramaturgie, historie, teorie)
- **Rovina sociální** – tato rovina zahrnuje strukturu skupiny, její dynamiku, vztahy ve skupině, kooperace, poznávání života, světa, lidí. Rozvíjí schopnost kritického myšlení, komunikační dovednosti verbální i neverbální, učí citlivému vnímání, cvičí soustředěnost a pozornost a zahrnuje i emocionální rozvoj.
- **Rovina osobnostní** – jedná se o psychické funkce (pozornost, vnímání, obrazotvornost, myšlení, komunikace, emoce, vůle), schopnosti (inteligence, tvořivost, speciální schopnosti), a příslušné dovednosti (motivace, zájmy, hodnotový žebříček, postoje)

V mateřské škole se nám prolínají všechny tři roviny do našeho vzdělávacího obsahu. Děti prostřednictvím různých her např. námětové, pohybové vstupují do různých rolí, kde si osvojují poznatky ze života a světa, učí se spolupracovat a komunikovat mezi sebou, učí se vnímat druhé lidi, jejich přání a potřeby.

Košťátková (2008) se ve své publikaci zaměřuje na dětské skupiny v předškolním věku a uvádí pět cílů, které můžeme u dětí sledovat v různé míře.

Působit na celou osobnost dítěte a aktivovat ji tak, aby pouze nepřijímalo učitelovo vedení, ale aby dokázalo vyjádřit své tvůrčí a originální potenciality.

Přijmout pravidla her s vnitřním pocitem sounáležitosti se skupinou a s ochotou spolupracovat a spolupodílet se.

Rozvíjet vnitřní osobní citlivost jedince (smyslovou, emoční, estetickou) a citlivost vztahů (dohodnout se, porozumět sobě i druhému, tolerovat, respektovat jej, vystoupit před druhými, spolupracovat, společně prožívat).

Rozvíjet svoji svobodu a odvahu tvořit, uvolněně jednat, tvořivě myslet a to vše s pocitem potěšení, radosti a humoru.

Rozvíjet schopnost vyjadřovat se a jednat v těchto rovinách:

- Přijmout dramatický kontext příběhu s představivostí a fantazií
- Jednat v souladu se sebou v různě navozených situacích a o vznikajících prožitcích být schopen mluvit před ostatními - o tom, co vnímám a cítím.
- Jednat a vyjadřovat se za postavu s představou jejího prožitku - jednat v roli.
- Spolupracovat při souhře jednotlivých postav.

Můžeme říci, že tyto cíle jsou v naprostém souladu s RVP PV, kdy se dítě nemá bát říct svůj vlastní názor, myšlenku. Naopak se vyžaduje vlastní iniciativa u dětí. Důležitá je i spolupráce a kooperace.

2.3. Principy dramatické výchovy

Identitu dramatické výchovy podle Machkové (2017, s. 11) tvoří dvě skupiny principů:

Mezi specifické principy dramatické výchovy patří:

- hra v roli,
- fikce,
- psychosomatická jednota člověka

Do skupiny principů, které se uplatňují v dramatické výchově, ale nejsou specifické jen pro ni, neboť fungují i v jiných oblastech výchovy a vzdělání patří:

- hra,
- tvořivost,
- prožívání,
- zkušenost,
- partnerství.

V první řadě bych blíže pospala principy specifické pro dramatickou výchovu, do které patří improvizace **hra v roli**. Právě hrou v roli se dramatická výchova odlišuje od ostatních oborů a předmětů. Jedná se tedy o záměrné a cílevědomé navozování a podněcování aktivit, které mění člověka.

S dalším principem se v mateřských školách setkáváme velice často, aniž by někteří pedagogové věděli, že se jedná o jeden z principů dramatické výchovy.

Ve školce ji nazýváme **námětová hra** neboli **fikce, fiktivní situaci**. Dítě si vytváří nereálný život, ve kterém si osvojuje různé druhy jednání a chování, učí se řešit problémy různými způsoby, které by ani v reálném životě nevyzkoušel. V **námětové hře (symbolické hře)** se cítí člověk bezpečně, protože v ní nehrozí skutečné následky a vše lze vrátit, změnit a řešit jinak. Každý pedagog, který se rozhodl využívat ke své práci metody dramatické výchovy, musí respektovat tento princip. Učitel/ka musí brát do hry nápady dětí, podněcovat jejich plynulost, nesmí se spokojit jen s jedním řešením situace, ale hledá další řešení. V závěru vše musí dokončit a shrnout tak, aby to bylo pro dítě přínosné a uchopitelné.

Následujícím principem je **psychosomatická jednota člověka**. Jedná se o jednotu našeho vnitřního světa s tělem. „Pro dítě v předškolním věku, které je spontánní a bezelstně upřímné, by měla být psychosomatická jednota samozřejmostí.“ (Svobodová, Švejdrová, 2011, s. 58)

Improvizace je princip, který prolíná celou dramatickou výchovu. Člověk se učí jednat bez příprav a bez předem daného textu. Tato dovednost je důležitá v běžném životě, v běžných životních situacích. Improvizace může být také cestou k interpretaci.

Do druhé skupiny principů, které se uplatňují v dramatické výchově, ale nejsou specifické jen pro ni, neboť fungují i v jiných oblastech výchovy a vzdělání patří **hra**. Jedná se o činnost, která je u předškolního dítěte hlavní náplní času. Hra bývá chápána jako činnost dětí, ale ve skutečnosti se uplatňuje celý život člověka (Machková, 2017). „Princip hry by měl být u dětí v mateřské škole hýčkán a rozmazlován. Díky němu do prostoru mateřské školy zcela přirozeně vstupuje dramatická výchova.“ (Svobodová, Švejdrová, 2011, s. 49)

„Když si dítě hraje, nejenže mu to přináší velké potěšení, hra je pro něj přínosná i proto, že podporuje růst neuronů a synapsí a konsolidace některých nervových soustav.“ (Gueguenová, 2014, s. 190)

Hra se projevuje určitými znaky, jako jsou spontánnost, vnitřní svoboda a svobodná volba, smysluplnost, zaujetí, přijetí role, nápaditost. Hrou rozumí činnost, která je vnitřně motivovaná, činnost, v níž se seberealizujeme. Pro předškolní věk je typická symbolická hra, která je vrcholem dětské hry a odpovídá základní funkci, kterou má hra mít. Právě symbolická hra umožňuje chovat se dítěti přirozeně. (Suchánková, 2014)

Když si dítě hraje, osvojuje si běžné situace, zejména ty, které jsou pro ně obzvlášť nabitě emocemi, a donekonečna přehrává známé věci jako např.: uspávání, jídlo, chození a nočních atd. Dítě je při hře v roli maminky a panenku kárá, mazlí se

s ní, dává jí najíst a ukládá ji ke spánku. Prostě dělá to, co je pro něj blízké a už někde viděl či zažil.

V mateřské škole se běžně setkáváme s dívkami, které si hrají na maminky, doktorky, princezny, uklízečky, pani učitelky a je velice důležité u dětí tento typ hry podporovat a následně rozšiřovat o nové poznatky o nové zkušenosti z vyřešených nastolených problémů.

Za vyšší úroveň symbolické hry můžeme označit hru námětovou, která je rozvinutější a uplatňují se v ní náměty z běžného okolního života. Když si dítě hraje, učí se poznávat samo sebe i druhé. (Gueguenová, 2014)

Her je veliké množství a každá z nich rozvíjí jiné dovednosti a znalosti. Prostřednictvím hry dítě objevuje smysl pro spolupráci a tvořivost, Prostřednictvím jiné hry probouzí zvědavost, představivost a touhu. Jsou hry, při nichž se dítě učí udržovat rovnováhu a seznamuje se s pojetím prostoru a času. Další hry probouzejí smysly či umožňují provádět skutečné chemické, fyzické či astronomické pokusy. Nesmíme zapomenout ani na hry, které dítě mohou nadchnout, když pronikne do světa hudby, tance, výtvarného umění, modelování, kouzel, filmu a různých sportů.

Jestliže chceme dramatické činnosti nazývat skutečnou hrou, měli bychom dodržovat tyto zásady (Svobodová, 2010):

- Hra je aktivita svobodná, do hry by nikdo neměl být nucen.
- Hra nepřináší účastníkům žádný hmotný prospěch nebo výhodu.
- Hra má svůj čas a prostor.
- Hra má pravidla nebo je „jako“

„V dramatické výchově i ve výchově a vzdělávání vůbec se uplatňuje především základní stupeň tvořivosti, tj. **tvořivost expresivní**, s níž se setkáváme u dětí, ale i u dospělých v běžných činnostech.“ (Machková, 2017, s. 15) To znamená, že díla a produkty vznikají z náhlého vnuknutí, z vnitřní potřeby a nutkání.

A v mateřské škole vidíme expresivní tvořivost každý den. Děti jsou tvořivé a nápadité a nabízejí nám nespočet situací, které mají veliký potenciál k důkladnému prozkoumání.

Prožívání je pro dítě významné. Děti se učí skrze prožitky, vytvářejí si hodnotové žebříčky, postoje, chování a jednání. Učení prožitkem vede k sebehodnocení a sebeřízení.

Vlastní **zkušenosti** jsou pro děti mnohem významnější, než to co vidí a slyší. Jedná se tedy o souhrn toho, s čím jedinec doposud přišel do styku.

A poslední v této skupině je princip **partnerství**, související s kooperací, komunikací, empatií a tolerancí. „Dramatika vyžaduje partnerství učitele a žáků i žáků mezi sebou, toleranci, kooperaci i empatii, které jsou v ní uplatňovány jako styl vedení skupiny.“ (Machková, 2017, s. 19)

Můžeme tedy shrnout, že do skupiny principů, které se uplatňují v dramatické výchově, ale nejsou specifické jen pro ni, neboť fungují i v jiných oblastech výchovy a vzdělání patří: hra, tvořivost, prožívání, zkušenost, partnerství.

Nespecifické principy zažíváme v každé výchově. V každé výchově si hrajeme, něco tvoříme a zároveň i prožíváme a pokaždé bychom si měli odnášet nějaké vědomosti, dovednosti a zkušenosti.

3. Dramatická výchova v souladu s RVP PV

V následující kapitole se zabývám dramatickou výchovou v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání, který se „orientuje k tomu, aby si dítě od útlého věku osvojovalo základy klíčových kompetencí a získávalo tak předpoklady pro své celoživotní vzdělávání.“ (RVP PV, 2018, s. 6) Blíže popisují výhody a nevýhody dramatické výchovy v mateřské škole a zmiňují důležitou roli předškolního pedagoga.

3.1. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

V současné době si každá mateřská škola pracuje podle vlastního kurikula, které si vytvoří podle představy, ale musí vycházet z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV). Na tvorbě kurikula by se měli podílet nejen pedagogové, ale i ostatní zaměstnanci, děti a rodiče. Dochází tedy k tomu, že se kurikulum stává živým, otevřeným a veřejně přístupným dokumentem.

Předškolní vzdělávání prošlo celou řadou kurikulárních změn. Odstoupilo se od „dlouhodobě užívaného modelu výchovně-vzdělávací práce, ve které byla dominantní jednostranná intelektuální zátěž dítěte.“ (Syslová, 2015, s. 212) V roce 1993 vyústilo institucionalizované pojetí předškolní výchovy v osobnostně orientovaný model, u jehož zrodu stála docentka E. Opravilová. V centru pozornosti je dítě, jako jedinečná a neopakovatelná bytost, a jeho individuální rozvoj.

Na základě nového pojetí vzniká kurikulum založené na osobnostně orientované výchově. Tento model můžeme definovat jako učení založené na příležitostném sociálním prožívání. Využívá svobodu, individualizovanou strukturu výchovně vzdělávacích cílů.

V roce 2001 nastala významná změna pro předškolní vzdělávání. „*Výzkumný ústav pedagogický vydává v Praze Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání jako základní pedagogický dokument usměrňující institucionální výchovu a vzdělání. V tomto dokumentu jsou již vymezeny hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro vzdělávání dětí v MŠ, včetně elementárního vzdělanostního základu, na který může navazovat základní vzdělávání.*“ (Syslová, 2015, s. 212) Pojetí předškolního vzdělávání je založené na vstřícnosti, trpělivosti a důvěře ve schopnosti vnitřního posilování vývojových předpokladů dítěte samým.

Vymezení RVP PV vychází z respektování faktu, že to co dítě prožije a přijme v prvních letech života, je trvalé a zhodnotí se v jeho budoucím životě. RVP PV citlivě určuje rámce předškolního vzdělávání, aby nové sociální prostředí, do kterého dítě přichází, mělo sociálně pozitivní a akceptující charakter. (Svobodová, 2007)

V mateřských školách se proto velice uplatňuje spolupráce s rodinou nebo společné akce pro rodiče a děti, kdy rodič přijde do mateřské školy a dítě se na chvíli stane jakým si průvodcem a ukazuje rodičům vše v mateřské škole. Pro pedagogy je to vhodná příležitost k pozorování rodiče a dítěte, jejich vzájemné chování, spolupráce, komunikace, protože z jejich chování se dá mnoho vyčíst.

Podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání se dramatická výchova v mateřské škole realizuje prostřednictvím vzdělávacích cílů v jednotlivých vzdělávacích oblastech „*Dítě a jeho tělo*“, „*Dítě a jeho psychika*“, „*Dítě a ten druhý*“, „*Dítě a společnost*“, „*Dítě a svět*“. „*Cíle dramatické výchovy jsou zaměřeny k osobnímu i sociálnímu rozvoji dětí a postupují organicky všemi zmiňovanými oblastmi. Dramatickou výchovu lze velmi efektivně využít jako metodu práce při výchově a vzdělání předškolních dětí.*“ (Bečvářová, 2015, s. 14)

Skrze dramatickou výchovu je možné plnohodnotně naplňovat cíle předškolního vzdělávání, protože se z velké části shodují. Zkušenosti dětí jsou postaveny na vlastním prožitku z dané činnosti, která je v mateřské škole zaměřena na spontánní hru dětí.

V předškolním věku se jistě dítě mnohé naučí, ale nejedná se o záměrné učení. Veškeré učení by mělo být na principu hry.

„*Dramatická výchova je úzce propojena s příležitostmi učit se sdílet mnoho různých aspektů života s ostatními lidmi, a to na citové bázi dávání a brání od ostatních. Jejich respektování a sdílení prostoru, myšlenek, problémů atd. společně se skutečným sdílením tvorby i různých typů zkušenosti je velmi důležitou součástí ovlivňování socializace.*“ (Way, 2014, s. 63)

Osobnostní a dramatická výchova patří k průřezovým tématům, které jsou důležitým formativním prvkem ve vzdělávání a pomáhají rozvíjet spolupráci i osobnost žáka v oblasti postojů a hodnot.

Nejdůležitější cíl RVP PV spočívá v rozvoji osobnosti a respektování individuálních potřeb a zájmů dítěte.

3.2. Výhody dramatické výchovy v mateřské škole

Výhoda dramatické výchovy v mateřské škole je veliká. Děti si začnou uvědomovat své tělo, objevují schopnost sebevyjádření, rozpohybují se, dají jednotlivým částem těla promluvit, osvojí si gestikulační prostředky a mimiku, předávají prostřednictvím tělesného vyjádření nějaké sdělení. Ovládat své tělo znamená cítit se s ním dobře.

Děti mají schopnost vidět v předmětech jednající bytosti, a tím je oživovat, dovedou na sebe brát nejrůznější role. Tak otevírají nám dospělým netušené možnosti a je na nás, abychom jejich nezkrotnou dětskou představivost rozvíjeli, abychom ji postupně přesáhli „očichali“ ji a udělali z ní prostředek sebevyjádření a růstu. (Mégrierová, 1999)

Ve výchově a vzdělání předškolních dětí prostřednictvím dramatické výchovy nalezneme jak výhody, tak i nevýhody.

Míčková (2016, s. 13) mezi výhody dramatické výchovy v mateřské škole řadí:

- základní stavební jednotkou dramatické výchovy je dramatická hra
- zapojení dramatické výchovy do výuky je zcela přirozené
- dramatická výchova pracuje s příběhem
- dramatická hra zbavuje děti vnitřního napětí, dovoluje jim se svobodně projevit
- metody dramatické výchovy umožňují vnímání zkušeností a nových poznatků právě skrze přímý prožitek
- dramatická výchova zabezpečuje dětem vstup do fiktivních světů, které lze kdykoliv opustit
- oproti lektorovi zájmového dramatického kroužku má učitelka v mateřské škole velkou výhodu, protože děti vídá denně – lépe děti zná a vnímá jejich potřeby a přání, snadněji hledá a vymýšlí témata lekcí, které na sebe plynule navazují, má více času na splnění naplánovaných cílů

V mateřské škole pracujeme velice často s literaturou, slovem, hudbou, barvou, linií a vše je možné spojit v jeden učební celek. Dříve se jednotlivé činnosti od sebe oddělovali, ale tomu je dnes konec a snažíme se nalézt takové možnosti, aby výsledný výchovně-vzdělávací proces byl co nejkompexnější.

3.3. Omezení dramatické výchovy v mateřské škole

Jedním velkým úskalím dramatické výchovy v mateřské škole je málo získaných vědomostí a zkušeností pedagogů v tomto oboru. Stále ještě převažují mylné představy o tom, v čem spočívá dramatická výchova, její hlavní cíl a přínos pro děti předškolního věku. Můžeme se o tomto tvrzení přesvědčit v praktické části mé diplomové práce, kde jsem se ptala pedagogů, v čem podle nich spočívá dramatická výchova u dětí v předškolním věku.

Jitka Míčková (2016, s. 13) ve své publikaci zmiňuje omezení dramatické výchovy v mateřské škole. Uvádí že:

- pedagog musí počítat s velkým počtem dětí ve skupině
- některé děti napodobují kamarády
- pozornost dětí předškolního věku je krátkodobá
- musíme častěji střídat klidové a aktivizující metody výuky

A já bych si dovolila přidat ještě jeden bod, který se týká připravenosti pedagoga.

- Nedostatečná připravenost pedagoga vede k nenaplnění cílů. Při využívání metod a technik dramatické výchovy v edukaci je potřeba maximální připravenost pedagoga.

Znovu připomenu, že dramatická výchova – v mateřské škole tvořivá dramatika – je soubor metod a prostředků (zejména různých typů her), jimiž rozvíjíme po všech stránkách, ale ze všeho nejvíce pro strážce citové osobnosti dítěte a pomáháme mu najít místo v kolektivu a ve společnosti.

3.4. Role učitele mateřské školy

V pedagogickém procesu musí učitel mateřské školy zvládnout celou řadu rolí, s nimiž souvisí předpokládané způsoby chování a jednání. Nejenže u učitele nesmíme opomenout obecné rysy učitelského povolání, ale pro úspěšnou výuku dramatické výchovy je na učitele kladem základní předpoklad a tou je **tvořivost**.

Pedagog dramatické výchovy by si měl zvážit nakolik je odolný vůči zátěži z ustavičného styku s dětmi, a zda dokáže hodnotit sám sebe, sebehodnotit se. Zda využívá své schopnosti při hledání námětů z reálného života i literárního světa. Jestli jeho vstřícnost a povzbudivý přístup vede k úspěšné reflexi. Musí se vyjadřovat

srozumitelně a být pro žáky zajímavý. Nesmíme zapomenout zdůraznit vztah učitele a žáka, který je založen na spolupráci a partnerství. (Bečvářová, 2010)

Pamatujme si, že pedagogovým „záměrem je rozvoj každé z rozmanitých stránek lidských bytostí a kruh může začínat v kterémkoli svém bodě. A konečně – cíl má být jediný, ale cesty k němu jsou rozmanité a individuální. Řídí se tím, kde jste vy jako učitel, a vyrůstají ze zvláštního závazku, který máte vůči dětem nebo mladým lidem, jimiž pomáháte rozvíjet se.“ (Way, 2014, s. 14)

RVP PV definuje, jaké povinnosti má pedagog v mateřské škole:

Pedagog mateřské školy odpovídá za to, že:

- školní (třídní) vzdělávací program, který zpracovává, je v souladu s požadavky RVP PV
- program pedagogických činností je cílevědomý a je plánován
- je pravidelně sledován průběh předškolního vzdělávání a jsou hodnoceny jeho podmínky i výsledky

Pedagog mateřské školy vede vzdělávání tak, aby:

- se děti cítily v pohodě (po stránce fyzické, psychické i sociální)
- se děti rozvíjeli v souladu se svými schopnostmi a možnostmi a současně byl podněcován jejich individuální rozvoj
- děti měly dostatek podnětů k učení a radost z něho
- bylo posilované sebevědomí dětí a jejich důvěra ve vlastní schopnosti
- děti měly možnost vytvářet a rozvíjet vzájemné vztahy a cítit se ve skupině bezpečně
- byl dostatečně podporován a stimulován rozvoj jejich řeči a jazyka
- se děti seznamovaly se vším, co je pro jejich život a každodenní činnosti důležité
- děti mohly pochopit, že mohou prostřednictvím vlastních aktivit ovlivňovat své okolí
- děti obdržely speciální podporu a pomoc, pokud ji dlouhodobě či aktuálně potřebují

Pedagog při přípravě lekce musí dodržovat základní postupy:

- důkladně prostudovat text vybrané předlohy, najít v něm dramatické situace, které jsou pro dramatickou práci s dětmi vhodné a důležité.
- dobře znát skupinu dětí, se kterou pracuje, vnímat jejich potřeby.
- důkladně zvažovat výběr metod a technik dramatické výchovy s ohledem na jejich možnosti, promýšlet využití a účelnost.
- postupovat chronologicky a to od nezákladnějších metod a technik dramatické výchovy, které si postupně děti osvojují a získávají základní dovednosti a důležité zkušenosti.
- nezapomíná na úvodní motivaci.
- apelovat na své schopnosti improvizace, zda je schopný reagovat na vzniklé situace a cvičení, dokáže činnosti pohotově měnit.
- buď lekce skládat z menších lekcí, které na sebe plynule navazují, či vytváří lekce tematicky uzavřené.
- propojovat a opakovat činnosti plánované či improvizované.
- zapojuje se do her a cvičení, vstupuje do her jako partner/ka.
- uvědomuje si své možnosti a vnímá sám sebe.
- mít stanovenou jasnou představu a cíl.

Eva Šmelová (2014, s. 11) specifikovala tři základní role předškolního pedagoga:

- **učitel je inspirátor** – Vytváří podmínky vzhledem k zájmům a potřebám každého dítěte. Akceptuje přirozená vývojová specifika dítěte. Podporuje přirozenou dětskou zvědavost.
- **učitel je facilitátor** – Podporuje individuální rozvojové možnosti. Je průvodcem dítěte na cestě za jeho poznání. Iniciuje vhodné činnosti, připravuje prostředí, které dítě motivuje k přemýšlení, chápání a porozumění sobě samému a všemu kolem sebe.
- **Učitel je konzultant** – Vytváří prostředí otevřené přátelské komunikace na základě vzájemné důvěry. Směřuje k poradenství.

Současná mateřská škola očekává od učitelek vlastní iniciativu v řešení, v úvahách, v plánování a plnění programu v integrovaném přístupu. (Hornáčková, 2015)

Abychom mohli dosáhnout stanovených cílů, musíme jako pedagogové zvolit vhodnou formu a metodu výukové práce. Jednou z možností jak naplnit cíle RVP PV prostřednictvím dramatické výchovy, je uplatnit v edukaci projektovou metodu, která podporuje komplexní rozvoj osobnosti dítěte.

„Slabou stránkou našich současných mateřských škol je dlouhodobě vysoký počet dětí ve třídách, někde přemíra kroužků a z toho vyplývající přílišné organizování celodenního programu pro děti.“ (Hornáčková, 2015, s. 8)

4. Metody a techniky dramatické výchovy využitelné v MŠ

V této kapitole se budu blíže zabývat metodami a technikami, které se nejvíce uplatňují ve stavbě. V lekci či plánování nějakých větších celků jsem se nechala inspirovat publikací od H. Švejdové a E. Svobodové.

4.1. Co je to metoda a technika?

Metodou rozumíme záměrné uspořádání činností tak, abychom naplnili daný cíl. Pro jednotlivé činnosti vybíráme různé techniky.

Svobodová, Švejdová (2011) pojednávají o metodě jako o činnosti „pedagoga a dětí (někdy shodná, jindy rozlišná), která by nám měla pomoci prozkoumat, ujasnit a vysvětlit některé skutečnosti tak, abychom se posunuli kousek dál k vytyčenému cíli nebo cílům. Metodu vnímáme jako cestu dlouhou a širokou, již jde různě variovat a modifikovat.

V mateřské škole volíme mnoho způsobů, možností, variací jak dojít ke stejnému cíli. Od dětí vyžadujeme aktivitu a schopnost přemýšlet o možnostech a způsobech řešení. Mohu si zvolit např. cíl zaměřený na rozvoj přátelství a spolupráce ve skupině, ale pokaždé k tomuto cíli mohu dojít jinou cestou, jiným způsobem. Mohu si najít příběh, pohádku zaměřenou na přátelství např. kniha „Ptáček a lev“, čerpat ze zkušeností dětí či využít hru jako způsob dosažení daného cíle

„Metody dramatické výchovy využívají princip dramatu a divadla. Jde o budování příběhu, hledání typických a symbolických situací, postav, vztahů při hře v roli. Tento postup vede k zrcadlení života, k životní analogii.“ (Bečvářová, 2010, s. 15)

Machková (2017, s. 62) klasifikace metody takto:

Metoda hry v roli a fikce

Situace

Improvizace

- improvizace v pravém (užším) slova smyslu
- hra spatra
- vypilovaná improvizace

Bečvářová (2010) poukazuje na použití zejména v oblasti sociálního rozvoje dvou základních metod: improvizace

interpretace

U dětí v předškolním věku můžeme využít metodu hry v roli, situaci a improvizaci jako jednu z mnoha cest jak dojít k cíli.

Co je to vlastně technika? Jedná se o postup (činnost). Můžeme také techniku chápat jako pojem podřízený pojmu metoda. „Techniky jsou cesty užší a konkrétnější“ (Svobodová, Švejdová, 2011, s. 69)

„Metody, techniky a hry si vybíráme, vytváříme a užíváme v souladu s obsahem učiva a především s cíli, které jsme si stanovili.“ (Svobodová, Švejdová, 2011, s. 69)

Při výběru vhodné techniky musíme pamatovat na věk dětí, na vlastnosti dané skupiny tzn. jak dlouho se skupina zná, jaké je sociální klima skupiny, zda se nevyskytují vztahové problémy, nesmíme zapomenout přihlížet i k psychickým potížím dítěte, ke své osobnostní vybavenosti, k materiálním a prostorovým podmínkám.

Jedná se o práci systematickou a promyšlenou. V mateřské škole bychom měli předkládat zprvu techniky jednoduché, které znají a poté na jejich zkušenosti nastavovat nové a náročnější.

4.2. Vybrané metody a techniky

Metod a technik dramatické výchovy – tvořivé dramatiky je celá řada a autoři – odborníci na dramatickou výchovu se vyjadřují ke svému rozdělení. Uvádím vlastní výběr podle toho, jak jsou nejvíce využívány v praxi mateřských škol.

„Techniky dramatické výchovy představují konkrétní postupy jednotlivých činností, obsažených v metodách, přirozeně umožňují hlubší vhled do problematiky. Logicky jsou vázané na metodu, záměr pedagoga, téma či příběh. Technicky jsou konkretizací metod, protože jsou používány záměrně pro zvolenou metodu.“ (Hornáčková, 2014, s. 32)

Hra v roli

Tato metoda vychází ze spontánní hry předškolního dítěte, kdy se v ní projeví dětská spontánnost. Dítě lépe přijme nějakou roli, když dostane nějaký kostým či kostýmní prvek. Základem je dětem role nabízet a ne vnucovat. Hru v roli rozdělujeme do tří základních typů:

- **Simulace** – hráč zůstává sám sebou v určité fiktivní situaci. „Tento způsob hry je spontánní dětské hře velice blízký a děti ho často využívají v námětových hrách.“ (Svobodová, Švejdová, 2011, s. 77)

- **Alterace** – hráč už hraje roli jiné osoby, ale hraje ji tak, jak on by se choval, kdyby byl tou danou osobou.“ (Svobodová, Švejdová, 2011, s. 77)
- **Charakterizace** – Hráč přebírá cizí sociální roli s individuálními charakteristickými rysy. Jedná se o odraz jeho představy, postojů a hodnocení role

Improvizace

Je základní metodou dramatické výchovy. „Je to projev, výkon, tvořený bez přípravy. Jedná se o autentickou situaci, kterou dítě musí aktivně řešit. Ve hře můžeme přijímat různé sociální role a vyzkoušet si řešit navozené problematické situace různými způsoby s možností návratu svého chování. Tato metoda významně pomáhá dětem v přípravě na život. Aby mohla improvizace vzniknout tak pro ni potřebujeme vhodné podmínky jako je: tvořivost, fantazie, obrazotvornost. (Bečvářová, 2010, s. 16)

Improvizaci můžeme členit podle:

- **počtu účastníků** – sólové, párové, skupinové, hromadné (simultánní)
- **počtu a druhu vyjadřovacích prostředků** – pantomimické, slovní, kombinované
- **odstupňování složitosti improvizace a míry její dějovosti** – pohyb, pantomima; charakterizace, dramatický konflikt, příběhy se zápletkou a dějem
- **způsobu a rozsahu zadání námětu**
- **druhu rekvizity** – improvizace s reálnými rekvizitami, improvizace se zástupnými rekvizitami, improvizace s imaginárními rekvizitami
- **míry dějovosti** – bezdějové improvizace, dějové improvizace,

Práce s rekvizitou

„Práce s rekvizitou přesahuje svou šíři označení metoda dramatické výchovy, jedná se spíše o dovednost loutkohereckou či divadelní, bez které se ovšem neobejde žádný, ani průměrně zdatný pedagog.“ (Svobodová, Švejdová, 2011, s. 73)

Reflexe

Jedná se o metodu, která je založena na hodnotícím procesu. Pedagogům pomáhá zjistit, jak děti pochopily vzniklý problém a dětem slouží jako shrnutí a zvýraznění důležitých

míst. Reflexi můžeme propojit s dalšími výchovami např.: výtvarná výchova – kreslení obrázku. (Svobodová, Švejdová, 2011)

Asociační kruh

Jedná se o techniku založenou na asociacích. Nejvíce se používá jako startovní k určitému tématu, kdy potřebuje shromáždit, co nejvíce faktů, představ a postojů zúčastněných hráčů. (Machková, 2017) Asociační kruh není klasickou dramatickou technikou. Spíše se jedná o verbální vyjádření, provokující myšlení, představivost a fantazii. S ohledem na její vlastnosti bývá v dramatické výchově využívána (Svobodová, Švejdová, 2011).

Narativní pantomima

Tato technika vychází ze spontánní dětské hry, a proto je vhodná pro užití v mateřské škole. (Svobodová, Švejdová, 2011) Princip je postavený na učitelově vyprávění krátkého příběhu nebo jeho části a úkolem hráčů je souběžné pantomimické vyjádření děje.

Diskuze

Jedná se o dialog dvou a více osob, který se točí kolem řešení problému. Je zapotřebí řád, efektivnost. (Bečvářová, 2010) Nejčastěji se používá právě u dětí předškolního věku. Nejdůležitější pro diskuzi jsou předem promyšlené a připravené otázky. Neexistuje zde nesprávná odpověď. Některé odpovědi nás dále evokují k přemýšlení a jiné jsou jen odpovědi. (Svobodová, Švejdová, 2011)

Štronzo

Jedná se o techniku, při které se děti naučí ovládat vlastní tělo tak, aby dokázali chvíli bez hnutí stát.

Sochy

Hra založená na vytvoření nějaké sochy, z které se poté rozvine v nějaký pohyb. Který z její pozice logicky vyplývá. Hráči na sebe mohou plynule navazovat či se mohou souběžně pohybovat. (Machková, 2017)

Živý obraz

Tato technika nám umožňuje zastavit čas. Jedná se o pantomimické zobrazení bez pohybu. Musíme počítat s tím, že děti ve strnulém pohybu nevydrží dlouho. (Svobodová, Švejdvová, 2011) Můžeme je spojovat s prvky verbálně-zvukovými.

Pantomima

Základem je komplexní aktivita těla. Východiskem mohou být jednoduché pohybové aktivity.

Horká židle

Jedná se o techniku založenou na zpovídání určité postavy dramatu. (Valenta, 1998) Tato technika rozvíjí u dětí schopnost pochopení jednání druhé osoby. (Svobodová, Švejdvová, 2011) Prohlubuje charakteristiku dané postavy, zpřesňuje okolnosti jejího života, přitom je zachována fikce.

Škála názorů

Spadá do hodnotících technik dramatické výchovy. Dítě prostřednictvím svého postavení, vyjadřuje své emoce, své spokojení/nespokojení. (Svobodová, Švejdvová, 2011)

Simultánní pantomimická ilustrace

Jedná se o techniku, kterou můžeme zahrnout pod narativní pantomimi, ale v publikaci od Svobodové a Švejdvové (2011) se dočteme, že ji autorky schválně zdůraznili, protože ji považují za efektivní a významnou právě v oblasti předškolního vzdělávání. Je to tedy souběžná ilustrace k ilustrování říkadel, rituálů, písniček, krátkého vyprávění.

Vnitřní hlasy

Je to jedna z technik, která je založena na verbálním projevu. „Tato technika nám pomůže hlouběji prozkoumat a pochopit jednání druhé osoby učí nás empatie a porozumění, ale také rozvíjí dovednost formulovat vlastní myšlenky. Během seznamování s technikou je při práci s předškolními dětmi dobré, když jde učitelka jako první a uvádí nějaký příklad.“ (Svobodová, Švejdvová, 2011, s. 85)

Zástupné předměty a loutky

„Loutky a zástupné předměty patří k předškolnímu vzdělávání i k dramatickým činnostem v mateřské škole. Pro předškolní dítě není žádný problém přijmout zastupující předmět jako znak předmětu skutečného nebo člověka.“ (Svobodová, Švejdvová, 2011, s. 88)

Zvukový kruh, koláž

Zvukový kruh, zvukovou koláž radíme mezi techniky dramatické výchovy. Zařazujeme je tehdy, jestliže chceme navodit potřebnou atmosféru pro získání určitého prožitku. Tato technika dokáže s minimálními prostředky dosáhnout obrovských efektů a můžeme s ní pracovat i ve velké skupině dětí. (Svobodová, Švejdvová, 2011)

Zrcadla

Podstavou je přesné napodobení pohybové akce hráče jiným hráčem. Napodobení je základ učení. Zrcadla mohou být pouze obličejová, kdy se zaměříme na výraz obličeje nebo zrcadla celotělová, kdy napodobujeme pohyby celého těla. Zprvu je dobré, když pohyby vede pedagog a děti opakují a posléze je možné začít pohyb ve dvojicích. Postupujeme od nejjednodušších konkrétních činností, prováděných pomalu, k složitějším, v normálním tempu. (Machková, 2017)

5. Dramatická hra

Velice významný pro tvořivou dramatiku je důraz na vlastnosti hry jako aktivity prožitkové, doprovázené pocitem svobody, spontánnosti a dobrovolného rozhodnutí.

Dramatické hry jsou řazené do principů a metod. Já ji řadím do metod, protože se jedná o řízenou i uspořádanou hru s určitými pravidly. Jedná se o jeden z možných způsobů jak dosáhnout stanoveného cíle. Je možné využít jednoduchý děj nebo návaznost dějů, které nám otvírají prostor pro vlastní tvoření, uplatnění své fantazie, prožívání, rozhodování či samotná aktivita žáka v roli, v jednání jedné postavy či jednání více postav v souhře.

V dramatické hře se jedná o postupné otevírání předem plánovaných kroků, které mohou mít různé formy a organizaci, jako např.: etudy, improvizace s dějem, hromadná improvizace, pantomima, slovní improvizace apod., pokud jsou její součástí jednání, role, dramatické situace a děj. (Bečvářová, 2010)

Dramatická hra umožňuje dětem svým obsahem, náplní zbavit se vnitřního napětí, protože od nich předpokládá vlastní projev, nový způsob objevení sebe sama i světa, který je obklopuje.

Pro předškolní děti je nejdůležitější vycházet jednak z charakteristických znaků dětské skupiny a také z toho, že učitelem připravená hra by neměla ztratit některé základní znaky hry v obecném pojetí (v tomto případě především spontánnost, tvořivost, zaujetí hrou a radost z ní, vstoupení do role a možnosti uplatňovat svoji fantazii).

Dominantními znaky takové hry jsou:

- Jednání v roli (ať v provedení jednotlivce nebo skupiny)
- Možnost tvořit a vyjadřovat se prostřednictvím:
 - výrazu
 - pohybu
 - komunikace
 - citoslovcí a zvuků
 - rekvizit a jiných symbolů

Tento typ hrového vedení iniciuje vyjadřování prožitku prostřednictvím rytmu, barevného znázornění, výběru hudební atmosféry a dalších esteticko-výchovných možností. (Kotátková, 2005)

5.1. Stavba dramatické hry

Dramatická hra má výstavbu podle Aristotelovy křivky. Jedná se tedy o expozici, kolizi, krizi, peripetii, katastrofu a závěrečnou katarzi.

Expozice – v této části dochází k uvedení dítěte do děje pomocí např.: asociačního kruhu, narativní pantomimi, diskuze, úryvku, vyprávění, obrazu, předmětu apod.

Kolize - dochází k vyvolání napětí a potřebu jej řešit za pomoci např.: živého obrazu, rozhovor s imaginární rekvizitou, improvizace, hrou v roli, putující učitel v roli, dotváření postav, prostředí apod.

Krize – dramatický vrchol, který je potřeba už řešit. Většinou tento okamžik nejde zahrát a tak je potřeba jej překlenout převyprávěním, které dovoluje každému jedinci utvářet si své představy. Pro upevnění prožitku je vhodná simulace – představa sebe sama v tomto okamžiku s možností vyslovit myšlenky nahlas. (Bečvářová, 2010)

Peripetie – dochází k obrátům a vznikají možnosti řešení, které můžeme řešit pomocí např.: zpomalený film, vnitřní hlasy apod.

Katastrofa a závěrečná katarze - přichází vyřešení problému, ukončení práce a uvolňuje se napětí. Nastává čas pro závěrečné hodnocení a reflexi svých pocitů, ale i poznatků z nově získaných zkušeností.

5.2. Struktura lekce pro předškolní děti

„Před tím, než se učitel rozhodne o možných cílech a záměrech lekce, musí zvážit celkový vývoj žáků a třídy a jejich připravenost pro drama. Proměnné jsou věk, schopnosti, skupinová dynamika, individuální a skupinové silné a slabé stránky, postoje k dramatu a učitelů, zkušenost třídy s dramatem a jejich chápání procesu dramatu.“ (McGregor, Tate, Robinson, 1977, s. 53)

Košťátková (2005, s. 55) popisuje jednotlivé fáze lekce modifikované pro děti předškolního věku „takto:

- Získat skupinu pro námět, zaujmout ji, vzbudit zvědavost a touhu dozvědět se víc.
- Podnítit chuť vstoupit do světa fikce, otevřít první vstupování do jednání skrze postavu v nějaké situaci s napětím, s nejistotou, rozhodováním apod.

- Nabídnout další akce, které pomohou rozvinout příběh a jeho souvislosti. Prozkoumat navozený svět fikce, zastavovat příběh, vybrat významný dramatický motiv. Který není jednoznačně řešitelný (každý by ho mohl za určitých okolností udělat jinak).
- Zastavovat se u rozhodování postav, uvažovat, proč se tak chovají, zvažovat jak se cítí, volit další možné způsoby chování v jejich situaci a zkusit je. Rozhodnout se pro „nejlepší“ variantu (dle úvahy dětí).
- Uzavřít skupinovým rozhovorem (reflexí) s náhledem do právě prožitého procesu a do významných zážitků. Zde není prostor pro opravování odpovědí, není upozorňováno na žádné chyby. Otázky mohou směřovat k zájmu o to, jak by to dělaly děti v podobné situaci. Cílem je, aby každý našel orientaci v tom, co se událo, a učitel jednoduše z pedagogického hlediska důležité skutečnosti. Nezapomíná také označovat emoce, které se objevovaly v jednotlivých fázích a v jednání postav nebo v dynamice skupiny.“

Stavba a průběh lekce závisí na cíli, obsahu, metodách, na skupině a látce a v některých případech i na prostoru. Nicméně existují určité stabilní součásti lekce nebo součásti často se vyskytující. (Machková, 2017)

- Zahájení lekce – zde se zařazují aktivity rozehrívací (honičky, rytmické hry, pantomimy činností) nebo zklidňující (ty nejsou příliš vhodná pro menší děti, které potřebují hlavně pohyb). Zahájit lekci můžeme i verbálním sdělením, vyprávěním, písemnou zprávou, rozhovorem o tématu či uvedením hlavních postav, problému.
- Závěr lekce – většinou obsahuje reflexi či shrnutí celé aktivity diskuzí, kreslením či jiným obrazovým vyjádřením nebo také zdáním nějakého úkolu.

6. Uplatnění projektové metody u dětí v předškolním věku

V předškolním vzdělávání je důležitý komplexní rozvoj jedince a jedním ze způsobů jak dosáhnout efektivní výchovy a vzdělání u dětí v mateřské škole je využít projektovou metodu v edukaci. Ve své bakalářské práci jsem se podrobněji věnovala projektové metodě, a proto v této kapitole spíše zdůrazním to nejzákladnější o projektové metodě, o krocích projektu, kladech a záporech projektové metody a zásadách projektu.

6.1. Projektová metoda

Projektová metoda a metoda aktivního učení si zaslouží velkou pozornost v dnešním pohledu na výchovu a vzdělání dětí.

„Slovo "projekt" se někdy používá k označení toho, co není "tradiční vzdělání". Základní a mateřské školy, nabízející moderní způsoby vzdělávání, a měli by se spoléhat na projektové vzdělávání a metody aktivního učení, které vytvářejí větší prostor pro aktivitu, nezávislost a kreativitu dětí, čímž se zvyšuje efektivnost výuky.“ (Hornáčková, 2014, s. 807)

Kratochvílové (2006, s. 37) uvádí „na projektovou metodu nahlížíme jako na uspořádaný systém činností učitele a žáků, v němž dominantní roli mají učební aktivity žáků a podporující roli poradenské činnosti učitele, kterými směřují společně k dosažení cílů a smyslu projektu. Komplexnost činností vyžaduje využití různých dílčích metod výuky a různých forem práce.“

Projektová metoda není jednoduchou výukovou metodou. Musíme umět vhodně zvolit metody a formy práce, které nás dovedou až k cíli. Ten ovšem není tak důležitý jako cesta, která nás k němu dovedla.

Hlavní kroky projektu

Valenta (1993, s. 6) uvádí čtyři hlavní kroky projektu podle Killpatricka, které následně J. Dewey rozsáhle popsal. Mezi hlavní kroky patří:

- 1, Záměr
- 2, Plánování
- 3, Provedení
- 4, Hodnocení

6.2. Klady a zápory projektu

Na závěr bych se ještě pozastavila u kladů a záporů projektové metody. Proč bychom ji měli zapojit do svého vyučování a proč ne. Každý způsob výuky má své pro a proti. Projektová metoda není jednoduchá výuková metoda, a proto by si měl každý učitel uvědomit, jestli způsob výuky zvládne nebo ne.

Mezi přednosti projektu podle Valenty (1993) patří:

- motivační síla projektové metody
- možnost rozšíření
- blíží se logice životní reality a je přirozená
- formuje osobnost jedince
- učí spolupracovat a komunikovat
- učí řešit problémy
- podporuje tvořivost, fantazii
- učí jedince hledat informace
- učí řešit životní problémy
- učení vnitřní, dbání na vlastní prožitek
- provázanost předmětů
- rozvoj samostatnosti, zodpovědnosti
- integrace znalostí z různých oborů

Dětem se daří prostřednictvím projektů řešit problémy, hledají si nové poznatky, učí se spolupracovat, osvojují si nové vědomosti přirozenou cestou.

Valenta (1993) upozorňuje na tato úskalí v projektu a přitom klade velký důraz na schopnosti, znalosti a dovednosti učitele:

- důležitá je promyšlenost, organizovanost a řízenost
- učitel musí odhadnout hranici volnosti a odpovědnosti dětí
- učitel musí umět improvizovat a přizpůsobit se vzniklé situaci
- možnost volně nakládat s časem
- učitel musí být dobrým organizátorem
- učitel musí znát dané učivo, ale i pedagogiku
- spontánní problémy jsou pouze příležitostné (Vrána, 1936)
- v ruce nezkušeného učitele by se mohla stát neúčelnou (Vrána, 1936)

V mateřských školách je projektová metoda teprve na začátku. Vyžaduje od učitelů větší promyšlenost, připravenost a propojenost. Je velice časově náročná a mnozí pedagogové si volí cestu jednodušší a pohodlnější, i když pro děti není efektivní.

6.3. Zásady projektu

Hornáčková (2014) uvádí zásady projektu:

- **Důraz na potřeby a zájem dítěte** - projekty reagují na potřebu dětí aktivně se setkávat se světem, potřeba nových zkušeností, znalostí a dovedností a potřeba přijmout odpovědnost za vlastní práci
- **Důraz na současnou situaci** - princip "otevření" školy znalostem, lidem, samotné impulzy pocházející z osobní situace jednotlivce
- **Interdisciplinarita** - projekty přinášejí komplexní znalosti místo izolovaných dovedností a informací týkající se pouze jednoho tématu
- **Seberegulace** - role učitele se mění z kontroly na poradenství, kontrolní činnosti převzal sám žák
- **Orientace na produkt** - projekty se zaměřují na reálný život, ve kterém práce a činnost vytváří produkt (projekt učení je spojeno s výtvarnem, mapami projektů, fotografiemi, videem, ručními objekty)
- **Skupinová práce a realizace** - projektové vzdělávání podporuje smysluplnou týmovou práci
- **Společenská relevantnost** - projektové vzdělávání se může stát mostem mezi životem školy a životem obce a společnosti

Při realizaci projektu se čte, maluje, kreslí, modeluje, zpívá, hrají se sportovní hry, improvizuje, tancuje atd. Není činnosti, která by zůstala pozadu. Proto se domnívám, že tento způsob výuky je vhodný pro výchovu a vzdělání předškolních dětí. Učitel má podporovat zdravý rozvoj osobnosti dítěte a já ve své práci poukazuji na jeden možný způsob – cestu jak smysluplně a hodnotně naplnit výchovně-vzdělávací program dětem v mateřské škole.

Celkově mě zajímá, kolik pedagogů volí stejný způsob práce v mateřské škole jako já sama. Proto jsem se rozhodla zaměřit praktickou část na výzkumné šetření, které hledá u pedagogů mateřských škol odpověď na moji otázku.

7. Úvod do výzkumného šetření

Praktickou část mé diplomové práce tvoří dotazníkové šetření v hlavním městě Praha a ve Středočeském kraji, které je zaměřené na pedagogy mateřských škol. V úvodu dotazníku byla zjišťována základní osobní data o respondentech, délka jejich praxe a jejich nejvyšší dosažené vzdělání. Ve zbývající části mě zajímalo, zda pedagogové při své edukaci vědomě a cíleně využívají dramatickou výchovu, zda si sami zažili dramatickou výchovu a kde popřípadě čerpají informace o dané výchově.

Myslím si, že výchova a vzdělání dětí za pomoci dramatické výchovy je nejefektivnější, ale u pedagogů mateřských škol není tento způsob systematicky využíván.

Cíl výzkumného šetření

Cílem je zmapovat, zda pedagogové mateřských škol využívají ve své práci metody a techniky dramatické výchovy. Zjišťuji, co považují za hlavní přínos dramatické výchovy při práci s předškolními dětmi.

Výzkumné otázky

1. Jakým způsobem uvažují učitelé mateřských škol o dramatické výchově?
2. Jaký je současný stav zařazení dramatické výchovy a jejích metod a technik v mateřské škole?
3. Předpokládám, že mateřské školy nenabízejí dramatickou výchovu jako nadstandardní zájmový kroužek.
4. Jaký způsob volí pedagogové ve svém vzdělávání v oblasti dramatické výchovy?
5. Lze se inspirovat odbornou literaturou při využívání dramatické výchovy u předškolních dětí?
6. Předpokládám, že u převážné části učitelů byla dramatická výchova součástí studia na škole.

Výzkumný vzorek

Záměrem šetření bylo oslovit pedagogy z mateřských škol. Pro dotazníkové šetření jsem náhodně vybrala 50 mateřských škol z Prahy a 50 mateřských škol ze Středočeského kraje. Dané mateřské školy jsem oslovila prostřednictvím emailu a to

v období od 26. února do 15. června. Průměrně se tedy jedná o 400 pedagogů z mateřských škol.

Z celkem 100 odeslaných emailů pani ředitelkám mateřských škol, ve kterých jsem je dále žádala o následné přeposlání odkazu na dotazník svým učitelkám ve škole, se mi jich vrátilo pouhých 96.

Metoda průzkumu

Pro zjišťování informací od učitelů jsem použila metodu dotazníkového šetření, při které využívám dotazník vlastní konstrukce „Obsahem dotazníku je soubor otázek, které respondent čte, interpretuje si jejich význam a posléze na ně odpovídá.“ (Skutil a kol, 2011, s. 80) Dotazníky jsem rozesílala formou emailu jako jeho přílohu.

Dotazník obsahuje 16 otázek, které byly z větší části testové s výběrem odpovědí, dále byly výčtové a otevřené. Ke sběru dotazníků jsem použila internetovou stránku www.surveymonkey.com, kam jsem dotazník vložila a pomocí emailu jsem žádala ředitele škol o vyplnění a následné přeposlání odkazu na dotazník svým pedagogům v mateřských školách. Během 4 měsíců jsem jich nasbírala 96.

Elektronický způsob komunikace jsem zvolila jak z ekonomických důvodů, tak i z důvodu časové vytíženosti. Tato forma šetření se však ve výsledku ukázala jako málo efektivní. Jelikož cílová skupina byla velká, návratnost dotazníků byla zhruba 24%.

Před samotným dotazníkovým šetřením jsem provedla předvýzkum neboli pilotáž, který jsem vyzkoušela na 20 respondentech. Jednalo se o učitelky z různých mateřských škol, s kterými jsem v osobním kontaktu. Na základě výsledků tohoto dotazníku jsem musela některé otázky upravit, některé zcela vypustit a poté jsem přidala i nové otázky.

Otázka č. 12 byla výčtová, ale na základě výsledků a zkušenosti z předvýzkumu jsem zjistila, že je otázka špatně škálovaná a raději jsem zvolila otázku otevřenou.

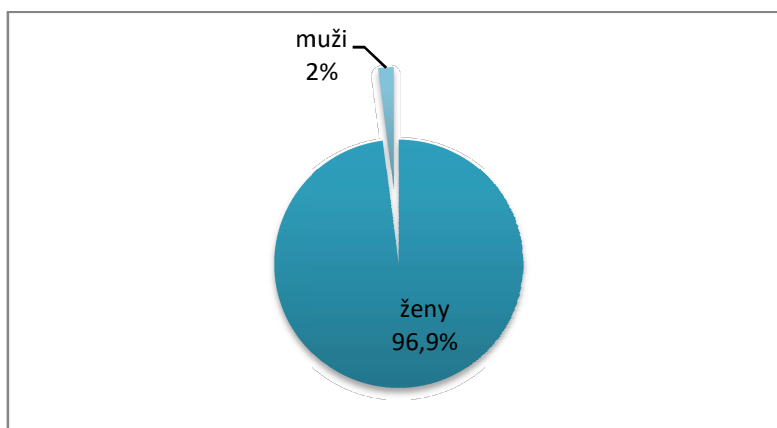
Následně jsem opravila otázky ohledně metod dramatické výchovy. V první variantě dotazníku jsem rozdělila využívání metod a využívání techniky do dvou otázek, ale odpovědi nebyli hodnotné a proto jsem upravila formulaci položek.

Největším úskalím byla asi nepřesná formulace položek, které jsem díky výsledkům pilotáže upravila do výsledného dotazníku.

7.1. Analýza a výsledky průzkumu

V této kapitole vyhodnocuji dotazníky, které vyplňovali pedagogové v mateřských školách. Uvedené výsledky jsou znázorněny pomocí grafů.

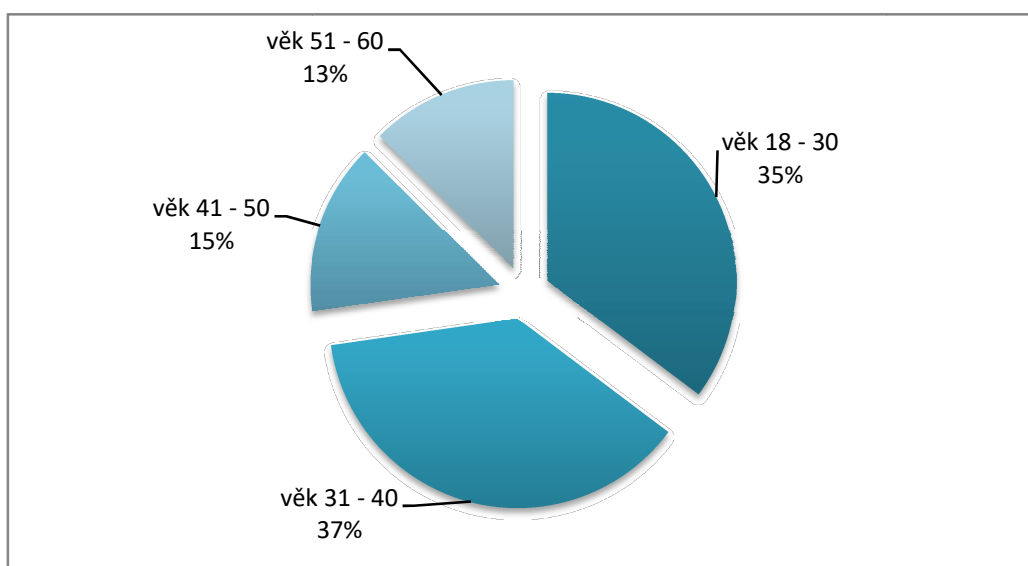
Otázka č. 1: Jste muž nebo žena? (viz Graf 1)

Graf 1 - Pohlaví respondentů

Z Grafu 1 je patrné, že v mateřských školách učí převážně ženy 96,9% a mužů je podstatně méně 2%. Jeden z respondentů neuvedl v dotazníku své pohlaví, ale můžeme předpokládat, že se jednalo o ženu.

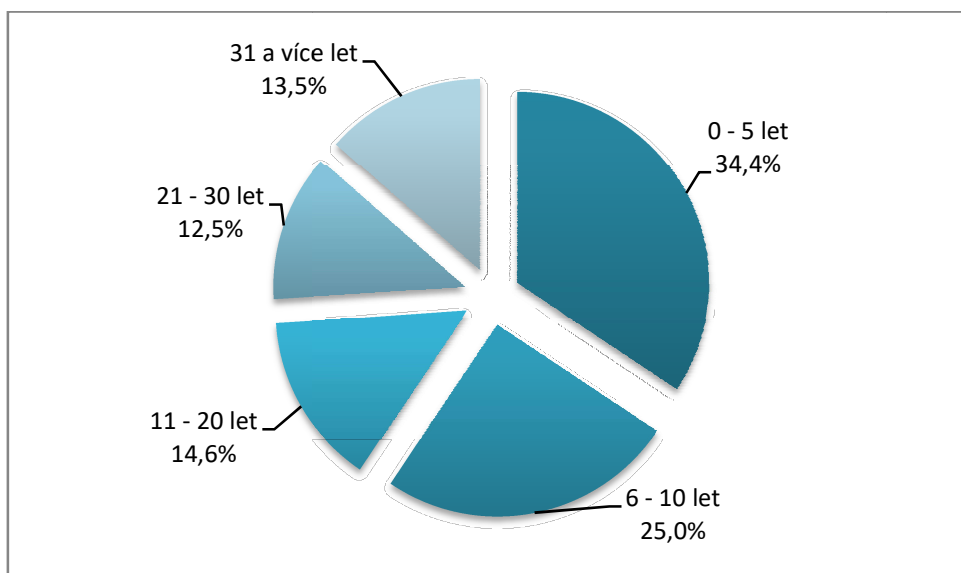
Otázka č. 2: Kolik je vám let? (viz Graf 2)

Graf 2 - Věk respondentů

V mateřských školách jsou většinou pedagogové mezi 31 – 40 rokem (37%) a mezi 18 - 30 rokem (35%). Spíše jsem se domnívala, že v mateřských školách jsou věkově starší pedagožky. Celkem 8 respondentů neuvvedlo svůj věk.

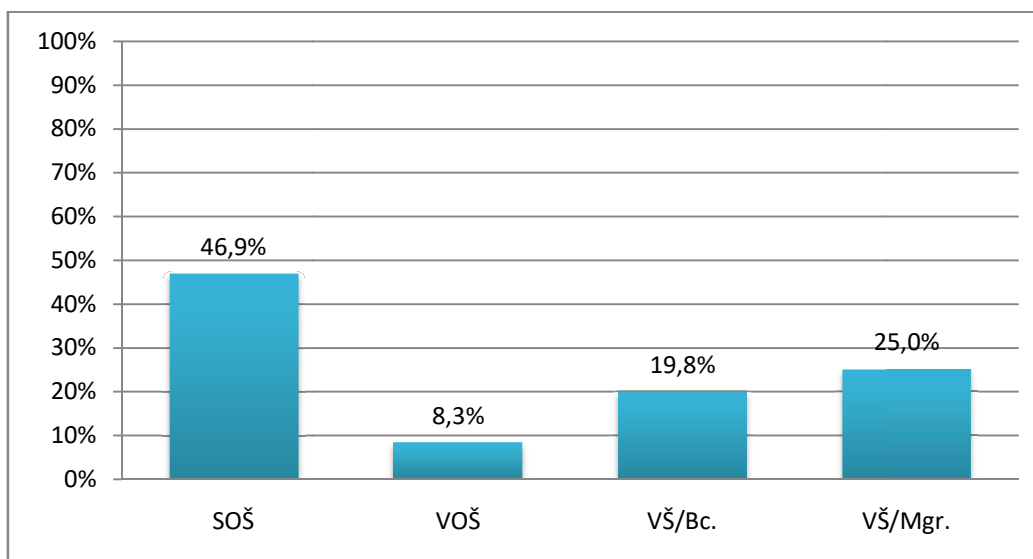
Otázka č. 3: Jak dlouhá je vaše praxe? (viz Graf 3)

Graf 3 – Délka praxe pedagogů

Jak je z Grafu 3 patrné, tak převážnou část dotazovaných tvořili začínající učitelé s praxí do 5 let (34,4%). Další velká skupina (25%) pedagogů učí 6 až 10 let a 13,5% je v mateřské škole přes 31 let. Je tedy velmi pravděpodobné, že velká část pedagogů prošla vyučovacím předmětem, seminářem či kurzem týkající se dramatické výchovy.

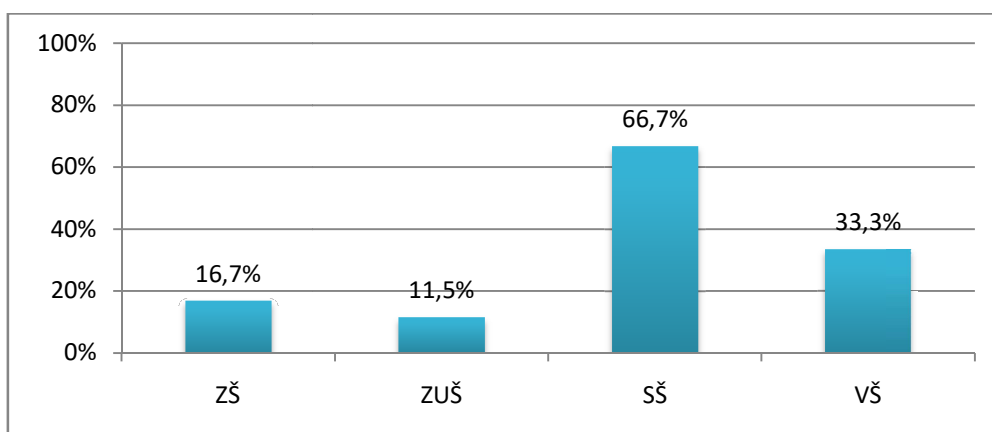
Otázka č. 4: Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání? (viz Graf 4)

Graf 4 – Nejvyšší dosažené vzdělání pedagogů

Z Grafu 4 nám vyplývá, že nejvyšší dosažené vzdělání pedagogů v mateřských školách (46, 9%) je středoškolské s maturitou, poté jsou pedagogové (25%), kteří mají vysokoškolský titul Bc. (19,8%), Mgr. (25%).

Otázka č. 5: Na kterém stupni vzdělávací soustavy jste sám/sama prošel/a dramatickou výchovou? (viz Graf 5)

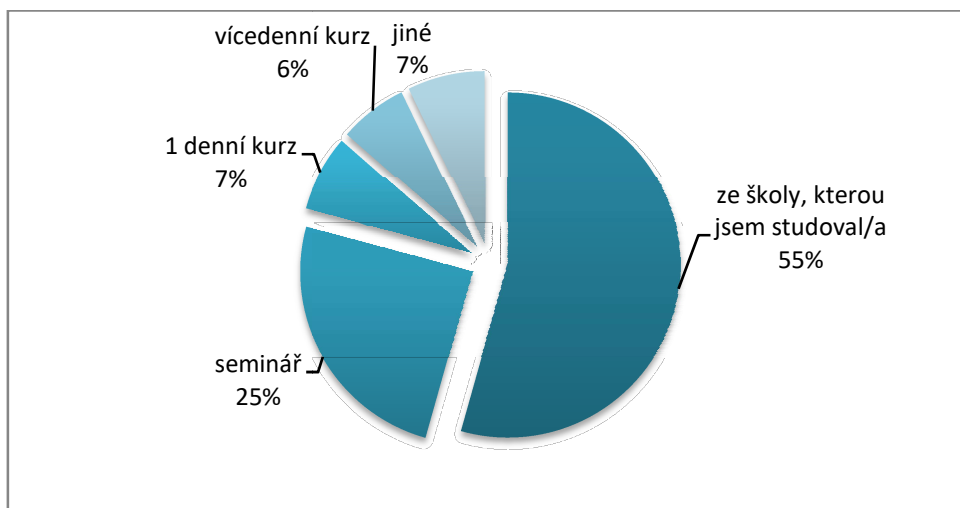

Graf 5 – Dramatická výchova ve vzdělávací soustavě pedagogů

Dramatickou výchovou si prošlo 97,9% respondentů z toho 66,7% na střední škole, 33,3% na vysoké škole, 16,7% na základní škole a 11,5% navštěvovalo ve svém volnu

dramatický kroužek v základní umělecké škole. Domnívám se, že někteří neměli dramatickou výchovu na žádné škole a proto na tuto otázku neodpověděli (2, 1%).

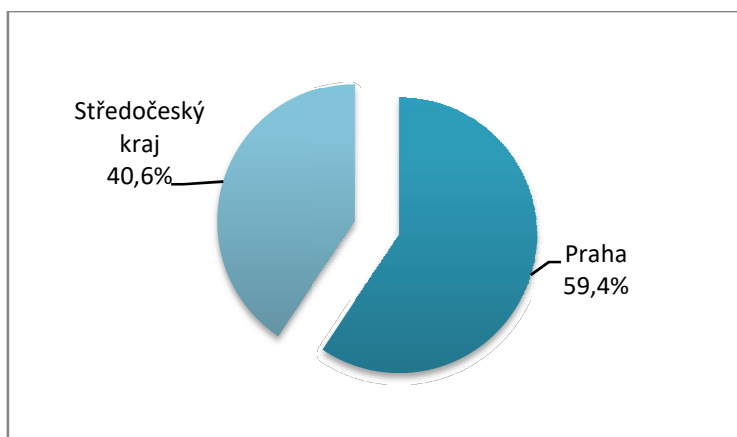
Otázka č. 6: Odkud jste čerpal/a své znalosti z dramatické výchovy? (viz Graf 6)

Graf 6 – Prohlubování znalostí pedagogů z dramatické výchovy

Jak vidíme na Grafu 6, tak nejvíce respondentů čerpá znalosti v oblasti dramatické výchovy ze školy, kterou studovali (55%). Dále se vzdělávají na seminářích 25% a malé množství z nich využívá i časově náročnější sebevzdělávání v podobě vícedenních kurzů či dvou – tří semestrálních kurzů na DAMU. Překvapil mě malý počet odpovědí u otázky Jiné. Spíše jsem čekala odpovědi jako knihy a internet.

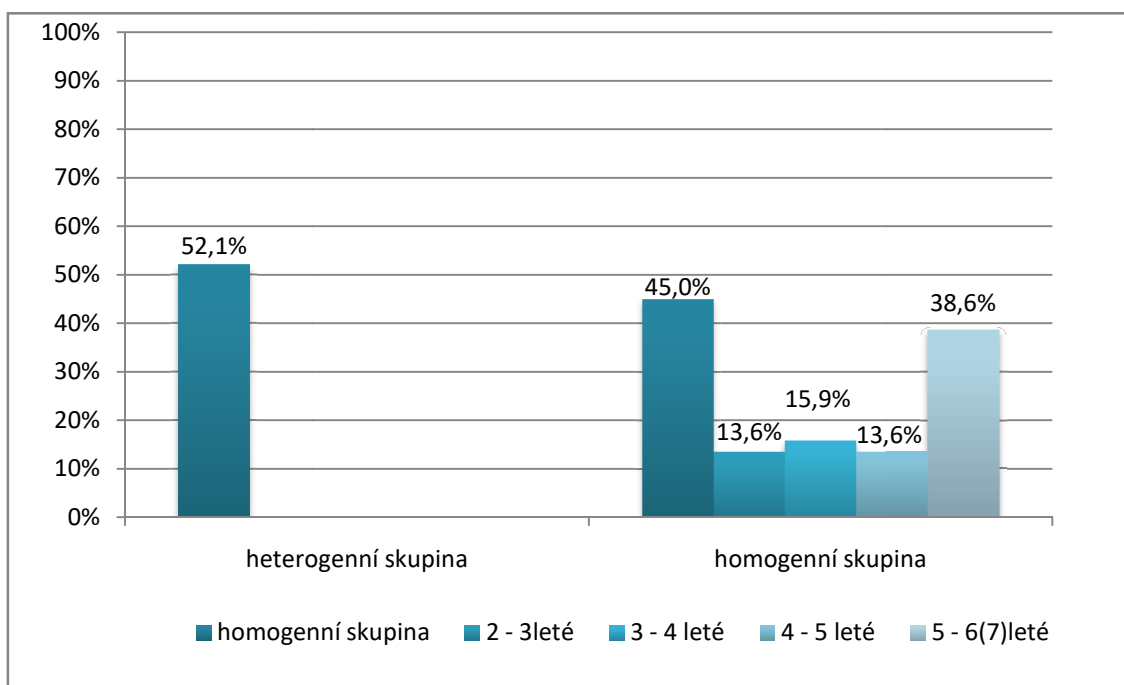
Otázka č. 7: Ve kterém kraji se nachází mateřská škola, ve které pracujete? (viz Graf 7)

Graf 7 – Umístění školek v kraji

Z Grafu 7 je patrné, že pedagogové v hlavním městě Praha, jsou vstřícnější ve vyplňování dotazníku (59, 4%) než pedagogové ve Středočeském kraji (40,6%).

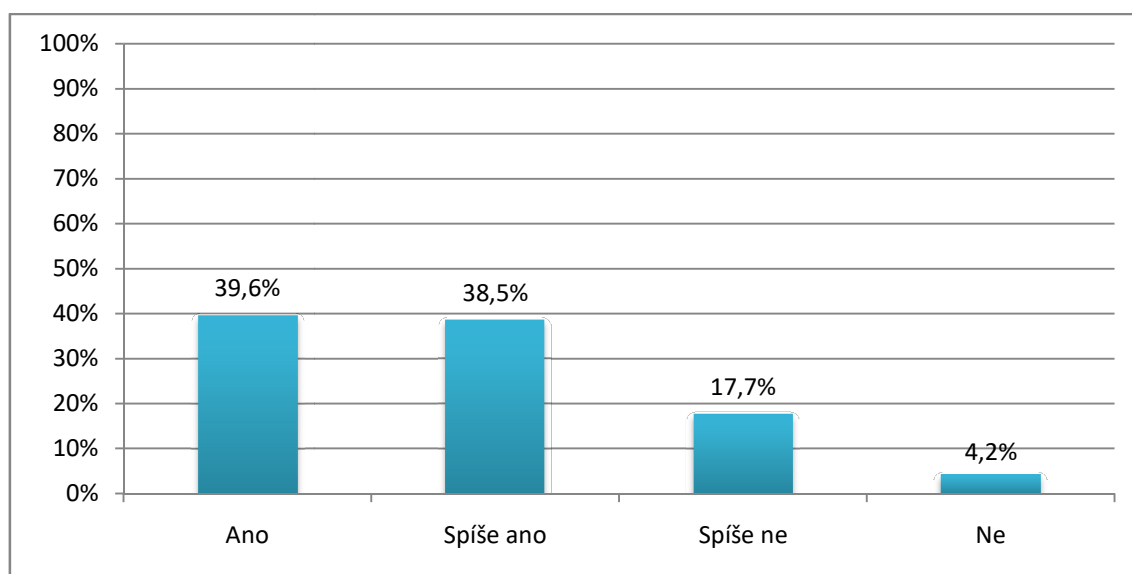
Otázka č. 8: S jakou věkovou skupinou pracujete? (viz Graf 8)

Graf 8 – Dělení dětí podle věku

Tento Graf 8 nám říká, s jakou věkovou skupinou respondenti pracují. Jak můžeme vidět z Grafu 8, tak pedagogové pracují převážně s heterogenními skupinami (52,2%) než v homogenních třídách (45%) U dětí mezi 5-7 rokem (38,6%) pedagogové více využívají metody a technik dramatické výchovy než u ostatních homogenních skupin.

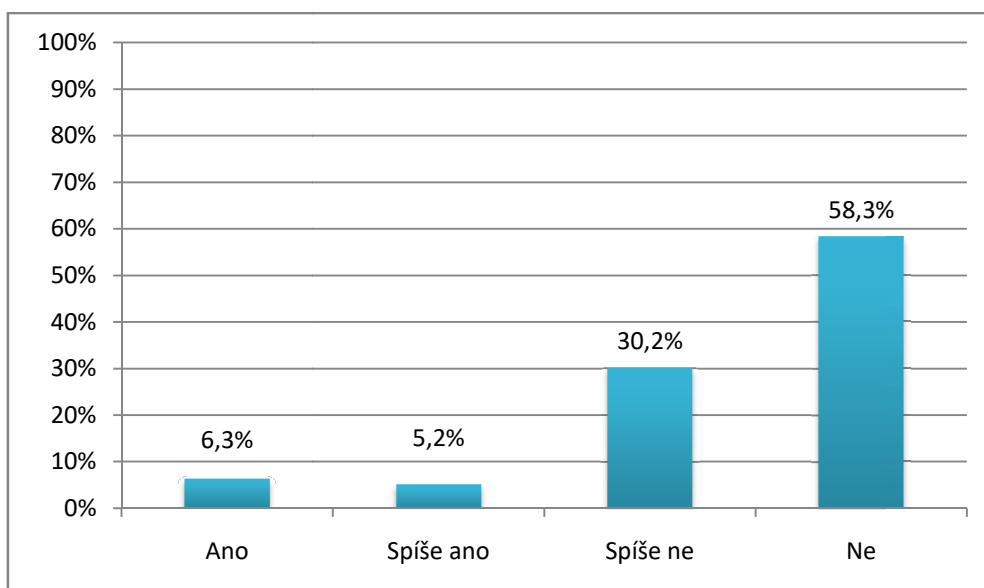
Otázka č. 9: Uplatňujete při své práci metody a techniky dramatické výchovy? (viz Graf 9)

Graf 9 – Využití metod a technik v edukaci

Jak je z Grafu 9 patrné, tak pedagogové při své práci v mateřských školách využívají metody a techniky dramatické výchovy. Spíše ano odpovědělo 38, 5% pedagogů. Za tyto odpovědi jsem velice ráda. Odpověď spíše ne zvolilo 17, 7% pedagogů a 4, 2% pedagogů nepoužívají žádné metody a techniky dramatické výchovy.

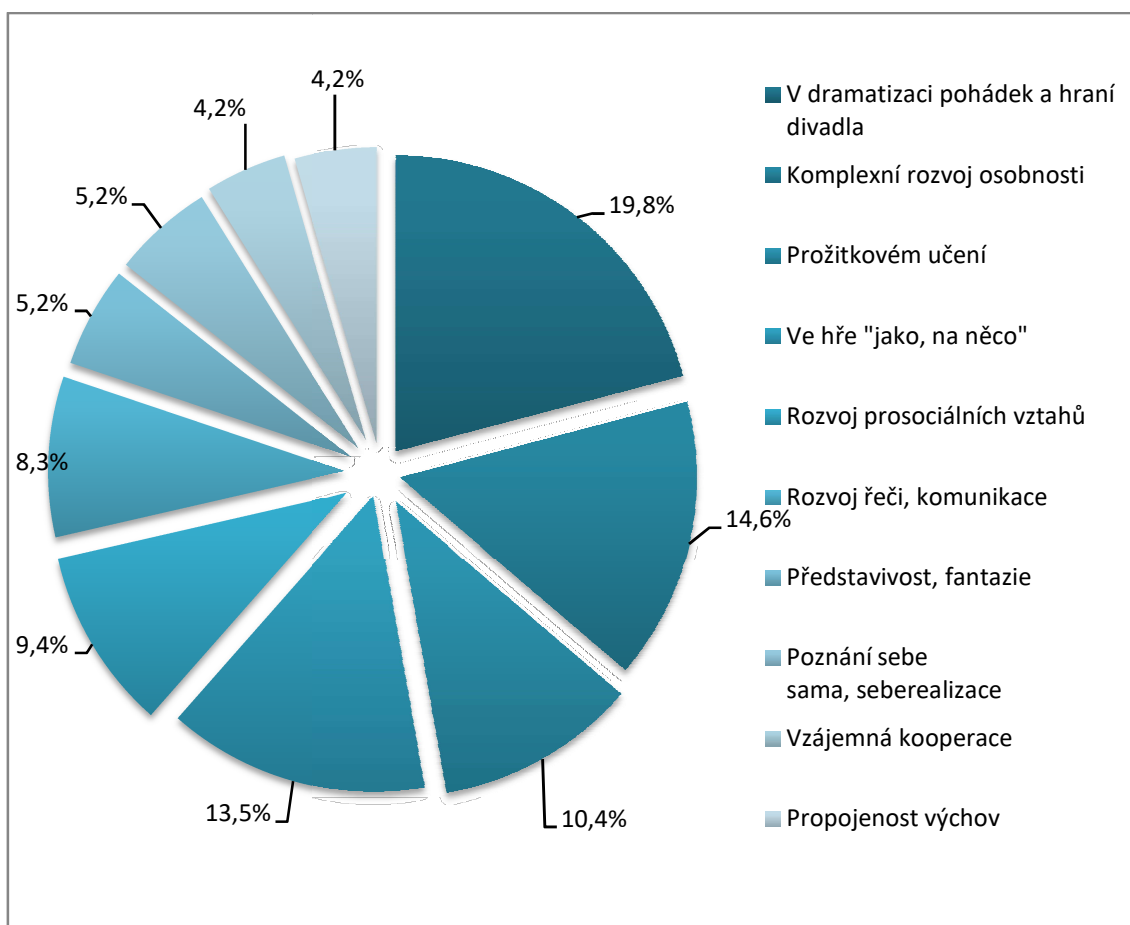
Otázka č. 10: Máte pro dramatickou výchovu v mateřské škole vyčleněný speciální čas? (kroužek, nadstandardní aktivita), (viz Graf 10)

Graf 10 – Dramatická výchova jako nadstandardní aktivita v MŠ

V této otázce nejvíce respondentů (58,3%) odpovědělo, že dramatická výchova není nadstandardní aktivitou v mateřské škole. Spíše ne odpovědělo 30,2%. Jsou i mateřské školky (6,3%), které nabízejí kroužek dramatické výchovy.

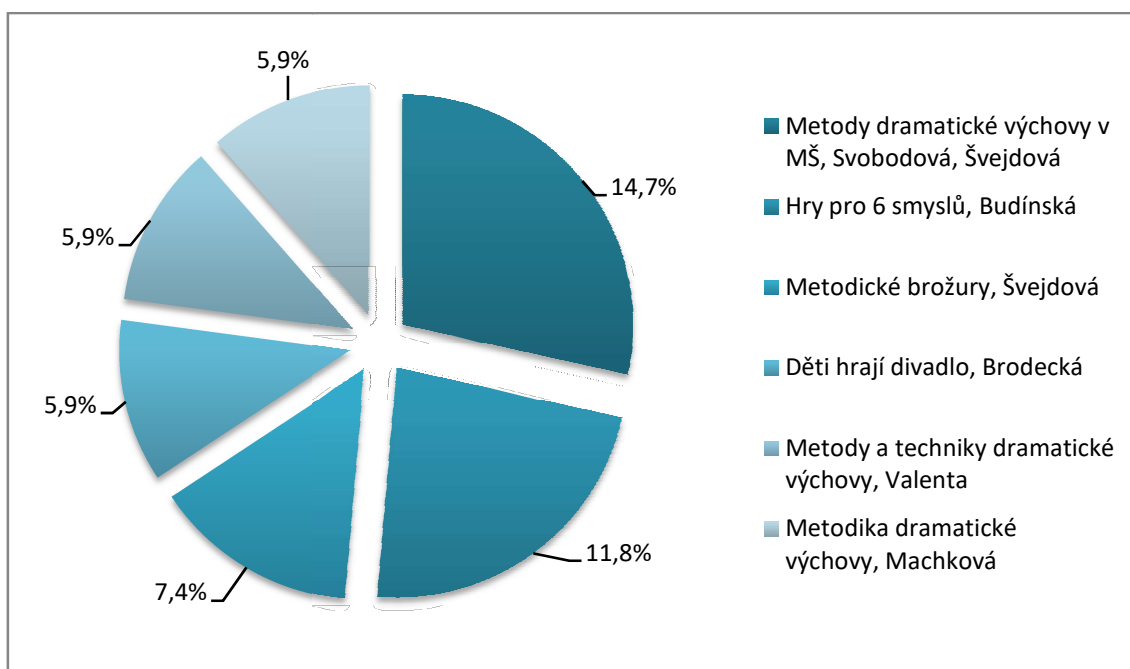
Otázka č. 11: Napište, v čem podle vás spočívá dramatická výchova s předškolními dětmi. (viz Graf 11)

Graf 11 – Význam dramatické výchovy

Z Grafu 11 vyplývá, že největší počet respondentů 19, 8% spatřuje hlavní význam dramatické výchovy u předškolních dětí v dramatisaci pohádek a hraní divadla. Dále respondenti uvedli, že dramatická výchova spočívá v komplexním rozvoji osobnosti (14, 6%), v prožitkovém učení (10, 4%), ve hře „jako, na něco“ (13,5%), v rozvoji prosociálních vztahů (9,4%), v rozvoji řeči a komunikace (8, 3%), v představivosti a fantazii (5, 2%), v poznání sebe sama a seberealizace (5, 2%), ve vzájemné komunikace (4, 2%) a v propojenosti výchov (4, 2%). Další odpovědi byli po jedné či dvou odpovědi tj. iniciativa dětí, situační hra, motivace k hlavní náplni, hlas, samotný spontánní projev, tvořivost a tvořivé myšlení, práce s knihou a zmínili i důležitý vztah učitele a žáka.

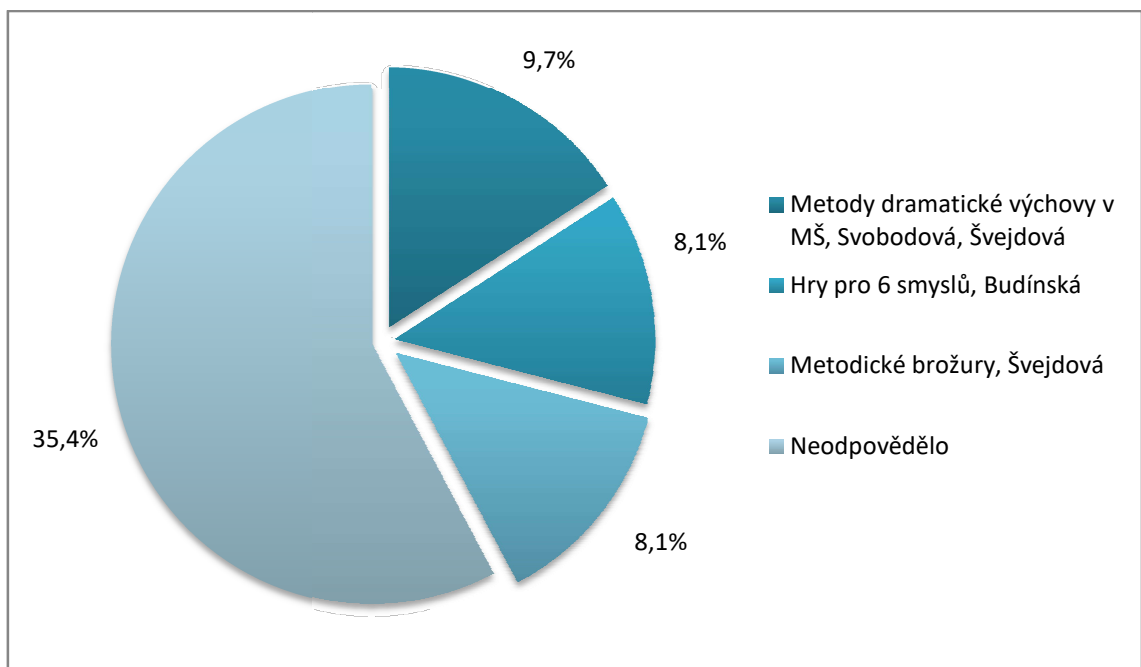
Otázka č. 12: Napište knihy o dramatické výchově, s kterými pracujete. (viz Graf 12)

Graf 12 – Výčet knih o dramatické výchově

Těší mě, že mezi nejpopulárnější (10, 4%) patří kniha „Metody a techniky dramatické výchovy v mateřské škole“ od Svobodové a Švejdové. Další knihou (8, 3%), kterou pedagogové jmenovali je „kartotéka“ od Budínské „Hry pro šest smyslů“. Někteří respondenti pracují podle metodických brožur Švejdové (5, 2%), které jsou tvořeny z 10 sešitků rozdělených podle ročních období. V odpovědích byly různé tituly od Machkové (např.: Dramatika, hra a tvořivost; Zásobník dramatických her). Někteří pedagogové uváděli tituly, které spojují více výchov jako např.: Výtvarná dramatika v pedagogické praxi (Bečvářová), Dívej se, tvoř a povídej (Slavíková), Malé příběhy o velkých věcech (Tvrďochová), Písničky a říkadla s tance (Kulhánková), Relaxační hry s dětmi (Nadeau), Rok s krtkem (Sloupová). Tyto tituly byly pouze po jedné odpovědi. Mnoho respondentů (29, 2%) na tuto otázku neodpověděli.

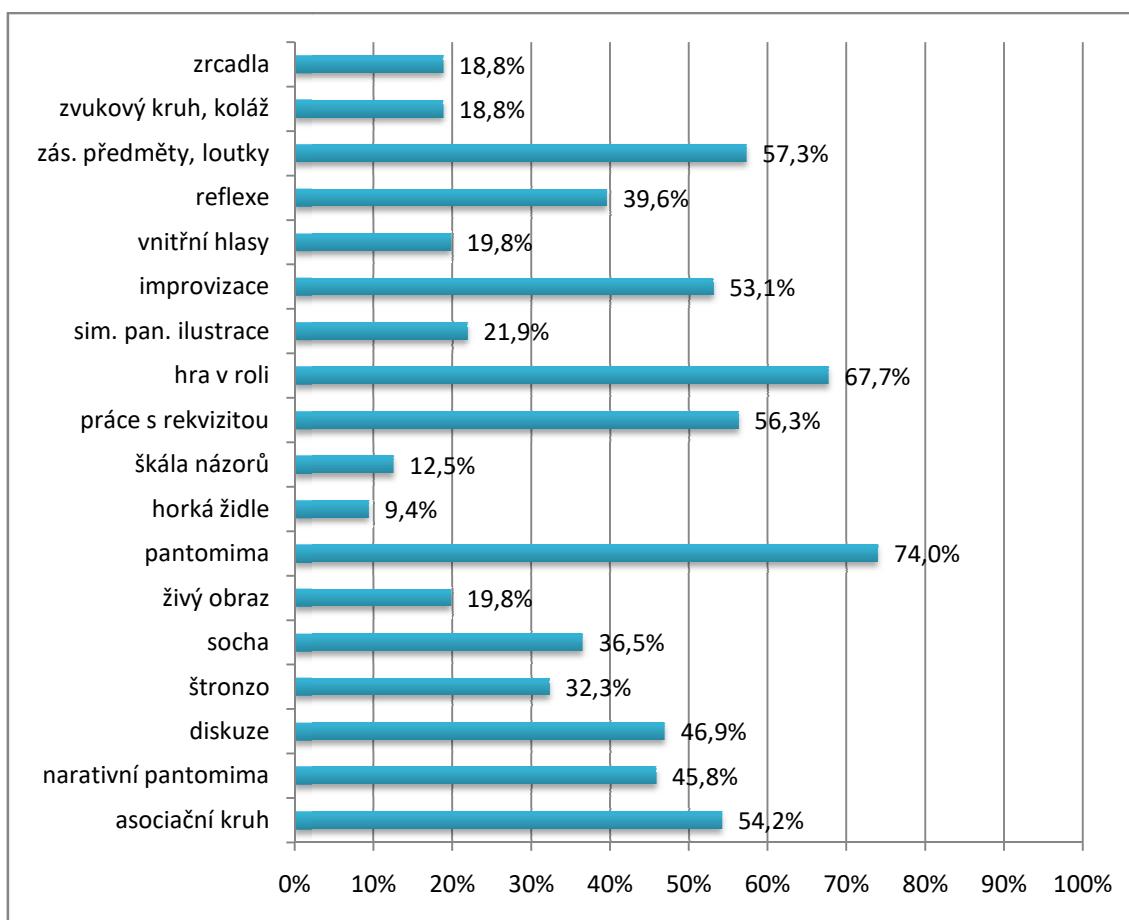
Otázka č. 13: Vyberte z předchozího výčtu knih jednu, která je při vaší práci nejdůležitější. (viz Graf 13)

Graf 13 – Nejoblíbenější kniha dramatické výchovy

Nejdůležitější kniha v práci pedagoga je podle respondentů „Metody dramatické výchovy v mateřské škole od Svobodové a Švejdové“ (9,7%). Na tuto otázku neodpovědělo 35,4% respondentů, z toho usuzují, že nepovažují žádnou knihu z oblasti dramatické výchovy za stěžejní při své práci.

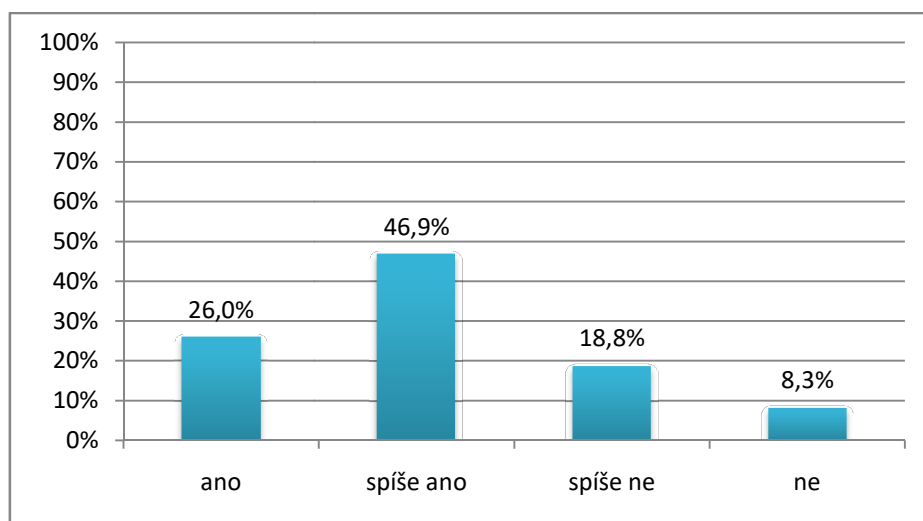
Otázka č. 14: Které metody a techniky dramatické výchovy nejvíce používáte při své práci? (viz Graf 14)

Graf 14 – Využití metod a technik v MŠ

V Grafu 14 vidíme, které metody, techniky a hry se nejvíce uplatňují u předškolních dětí. Mezi nejvyužívanější patří dramatická hra pantomima (74%), poté metoda hra v roli (67, 7%), zástupné předměty a loutky (57, 3%), práce s rekvizitou (56,3%) dále technika asociační kruh (54, 2%), metoda improvizace (53, 1%), diskuze (46, 9%), technika narativní pantomima (45, 8%), metoda reflexe (39, 6%), hra sochy (36,5%), technika štronzo (32, 3%), technika simultánní pantomimická ilustrace (21, 9%), technika vnitřní hlasy a živé obrazy (19, 8%), zrcadla (18, 8%), technika škála názorů (12, 5%) a nejméně používaná je technika horká židle. Techniku zvukového kruhu, koláže (18, 8%) záměrně zmiňuji jako poslední protože si myslím, že by tato technika měla být mezi prvními zmiňovanými metodami, technikami a hrami.

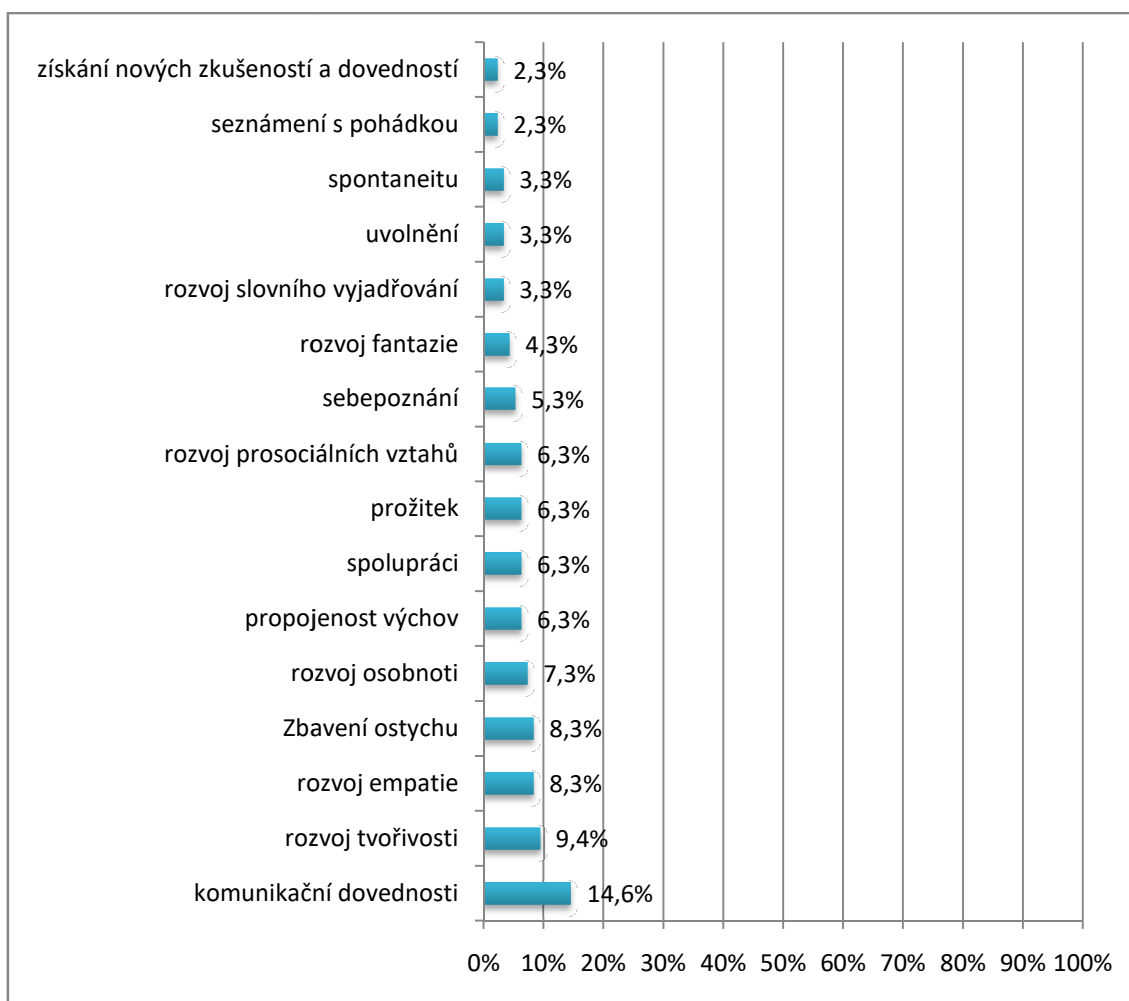
Otázka č. 15: Máte vytvořené dostatečně podnětné prostředí pro zapojování dramatické výchovy do vaší práce? (prostorové podmínky), (viz Graf 15)

Graf 15 – Vhodné prostorové podmínky pro dramatickou výchovu

Z tohoto Grafu 15 vyplívá, že většina pedagogů hodnotí své prostorové podmínky za spíše dostatečné (46,9%). Za zcela dostatečné prostorové podmínky pro dramatickou výchovu hodnotí 26%. Pedagogové spíše nemají vytvořené dostatečné prostorové podmínky (18,8%) a 8,3% nepovažuje prostorové podmínky za vyhovující.

Otázka č. 16: Co považujete za hlavní přínos dramatické výchovy při práci s předškolními dětmi? (viz Graf 16)

Graf 16 – Význam dramatické výchovy v předškolním věku

U této otázky se měli respondenti vyjádřit k hlavnímu přínosu dramatické výchovy při práci s předškolními dětmi. Jako největší přínos označili komunikační dovednosti (14,6%), rozvoj tvořivosti (9,4%), rozvoj empatie (8,3%), zbavení ostychu (8,3%), rozvoj osobnosti (7,3%), Propojenost výchov (6,3%) je také jednou výhodou dramatické výchovy. Dále spatřují výhody ve spolupráci (6,3%), v prožitku (6,3%), v rozvoji prosociálních vztahů (6,3%), v sebepoznání (5,3%), v rozvoji fantazie (4,3%), v rozvoji slovního vyjadřování (3,3%), v uvolnění (3,3%), ve spontaneitě (3,3%), v seznámení s pohádkami (2,3%) a v získávání nových dovedností a zkušeností (2,3%). Dalších šest odpovědí zmínili respondenti pouze jednou, proto jsem je do Grafu 16 nezapsala. 22 respondentů se k této otázce nevyjádřilo.

7.2. Závěrečné vyhodnocení průzkumu a diskuze

Cílem mého dotazníku určeného pro pedagogy mateřských škol z hlavního města Praha a Středočeského kraje, bylo zjistit využívání metod a technik dramatické výchovy při výchovně-vzdělávacím procesu a zjistit, co považují za hlavní přínos dramatické výchovy při práci s předškolními dětmi.

Mohu potvrdit, že většina pedagogů za pomoci dramatické výchovy vzdělává děti předškolního věku a hlavní přínos spatřují v rozvoji komunikačních dovedností, v rozvoj tvořivosti a empatie.

V mateřských školách učí ženy ve věkovém rozsahu mezi 18 – 40 rokem, které mají převážně maturitu na SOŠ, kde i získaly nejvíce znalostí z oblasti dramatické výchovy. Velká část respondentů, hodnotí prostorové podmínky své třídy za dostačující pro zapojování činností z oblasti dramatické výchovy.

Odpovědi na otevřené otázky jsou sice různorodé, ale lze je celkově vzájemně srovnat a následná vypovídací hodnota je vysoká.

V dotazníkovém šetření jsem našla odpovědi na všechny výzkumné otázky.

„Jakým způsobem uvažují učitelé mateřských škol o dramatické výchově?“

Odpověď na první výzkumnou otázku najdeme v otázce č. 11 a ta poukazuje na fakt, že dramatická výchova je nejvíce vnímána z hlediska divadelního (divadelní představení, dramatizace pohádek, jevištní tvorba, ...) poté z hlediska osobnostního (komplexní rozvoj, sebepoznání), ale také z hlediska sociálního (rozvoj komunikačních dovedností a rétoriky). Domnívám se, že pedagogové nevnímají tento způsob vzdělávání jako jeden z nejkompexnějších možností a smysluplných cest jak naplnit cíle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní výchovu. Dramatická výchova pro pedagogy z velké části stále spočívá v dramatizaci pohádek a hraní divadla. Doufám, že učitelé začnou o dramatické výchově přemýšlet komplexněji.

Jaký je současný stav zařazení dramatické výchovy a jejích metod a technik v mateřské škole?

Z odpovědí vyplývá, že v současném výchovně-vzdělávacím procesu jsou uplatňovány metody, techniky a hry dramatické výchovy v edukaci předškolních dětí.

Bohužel jsem nezjistila, jakou formou jsou metody a techniky využívány. Jestli v dramatické lekci, v projektu, tematickém celku nebo samostatně a nezávazně na sebe.

Předpokládám, že mateřské školy nenabízejí dramatickou výchovu jako nadstandardní zájmový kroužek.

Předpokládala jsem, že mateřské školy nenabízejí dramatickou výchovu jako nadstandardní zájmový kroužek. Polovina odpovědí potvrdila moje tvrzení a 6 respondentů ve své mateřské školce nabízejí kroužek dramatické výchovy.

Jestliže je naplňován prostor ke vzdělávání dramatickou výchovou, tak se domnívám, že dramatická výchova jako nadstandardní aktivita není u předškolních dětí nutná.

Jaký způsob volí pedagogové ve svém vzdělávání v oblasti dramatické výchovy?

Své dosavadní vědomosti získané převážně na středních odborných školách či vysokých školách učitelé velice málo prohlubují na seminářích nebo kurzech.

Nabídka vzdělávacích možností je velická např. semináře pořádající H. Švejdovou, kurzy a dílny na DAMU a mnoho dalšího. Hornáčková (2015, s. 9) se v rozhovoru pro časopis zmiňuje o důležitosti vzdělávání pedagogů. „Vzdělávání přináší náboj a povzbuzení do života. Dává signály, co děláme dobře, jestli jdeme správnou cestou. Vzdělávání přináší jistotu a bezpečí a díky němu stoupá sebedůvěra.“

Lze se inspirovat odbornou literaturou při využívání dramatické výchovy u předškolních dětí?

Pedagogové převážně pracují s publikací od Svobodové, Švejdové – Metody dramatické výchovy v mateřské škole. Dále zmiňovaly publikace od Machkové, Budínské, Bečvářové. V otázce č. 11 jsem nejspíše špatně definovala zadání, protože velká část respondentů uváděla pouze autory publikací.

Předpokládám, že u převážné části učitelů byla dramatická výchova součástí studia na škole.

Poslední výzkumná byla potvrzena. Velká část respondentů sama prošla na střední škole předmětem dramatická výchova. Je velice důležitá vlastní zkušenost, zážitek a prožitek s touto výchovou pro učitele, který si zvolil tuto cestu výchovně-vzdělávací práce v mateřské škole.

Z vyplněných dotazníků je patrné, že někteří pedagogové našli v dramatické výchově jednu ze smysluplných cest jak pracovat s předškolními dětmi v mateřské škole. Bohužel je stále více pedagogů, kteří mají málo získaných vědomostí a zkušeností z tohoto oboru.

Závěr

Předškolní výchova prošla a ještě určitě bude procházet řadou změn. Dnešní pojetí předškolní výchovy, jak už jsem zmínila v teoretické části je zaměřené na osobnostně orientovaný model, kdy v centru pozornosti je dítě a jeho individuální rozvoj. Mateřská škola má být zaměřena na prožitkové učení. Aby zkušenosti dětí, byly převážně postaveny na jejich vlastním prožitku. A právě dramatická výchova je založena na učení především přímým prožitkem a vlastní zkušeností v jednání. Můžu tedy říci, že vzdělávání dětí v mateřské škole za pomoci metod a technik dramatické výchovy smysluplně naplňuje výchovně-vzdělávací proces.

V teoretické části jsem popsala provázanost dramatické výchovy s ostatními estetickými výchovami. Vymezila jsem dramatickou výchovu – tvořivou dramatiku, její základní principy, metody a cíle. Blíže jsem specifikovala metody a techniky dramatické výchovy využitelné v mateřské škole. Uvádím a popisuji výhody a nevýhody dramatické výchovy v mateřské škole a poukazuji na důležitost učitele dramatické výchovy.

Cílem mé práce bylo uchopit a popsat principy, metody a techniky dramatické výchovy, které jsou aplikovatelné v předškolním vzdělávání.

Z analýzy výsledků je patrně, že učitelé v mateřských školách využívají metody a techniky dramatické výchovy při práci s dětmi, ale stále u nich přetrvává milný názor na hlavní význam dramatické výchovy u předškolních dětí, který nespočívá v dramatinaci pohádek a hraní divadla, jak se domnívají respondenti.

U dítěte předškolního věku stále dochází k neustálému tvarování osobnosti dítěte, a proto je třeba na něj v každém okamžiku výchovně působit. Není přirozenější způsob výchovy a vzdělávání, než je hra. Proto bych chtěla v samotném závěru apelovat na pedagogy mateřských škol. „Nechte děti hrát. Protože hra je pro děti nesmírně důležitá a přínosná a mějte na paměti, že méně znamená někdy více.“

Seznam literatury

BEAN, Reynold (1992). Jak rozvíjet tvořivost dítěte. Praha. Portál. 86 s. ISBN 80-7178-035-9

BEČVÁŘOVÁ, Ivana (2015). Výtvarná dramatika pedagogické praxi. Praha: Portál. 120 s. ISBN 978-80-262-0906-5

BEČVÁŘOVÁ, Ivana (2010). Pracovní listy z dramatické výchovy.

BERČÍKOVÁ, Alena; ŠMELOVÁ, Eva; STOLINSKÁ, Dominika (2014). Učitel – aktér edukačního procesu předškolního dítěte. Olomouc: Univerzita Palackého. 78 s.

BLÁHOVÁ, Krista (1996). Uvedení do systému školní dramatiky. Praha: IPOS-ARTAMA. 83 s. ISBN 80-7068-070-9

BLÁHOVÁ, Krista; HONZOVA, Libuše; MÍČKOVÁ, Jitka; VALTROVÁ, Ivana (2016). Rozvíjíme děti s využitím příběhů a veršů. Praha: RAABE. 147 s. ISBN 978-80-7496-275-2

BUDÍNSKÁ, Hana (1992). Ať si už mohou naše děti ve své škole hrát!. Praha: IPOS-ARTAMA. 35 s. ISBN 80-7068-0407

DELONGOVÁ, Jindřiška a kol. (1988). Vezměte do ruky knihu. Brno: Krajské kulturní středisko, 88 s.

GUEGUENOVÁ, Catherine (2014). Cesta ke šťastnému dětství. Praha: Rybka Publishers. 279 s. ISBN 978-80-87950-03-6

HORNÁČKOVÁ, Vladimíra. Děti si mají především užít své dětství. Informatorium. 2015, roč. 22, č. 1s. 8 – 9, ISSN 1210-7506

HORNÁČKOVÁ, Vladimíra. Projecting and Methods of Active Learning in Primary and Pre-Primary Education. *Procedia - social and behavioral science*. 2014, č. 171. s. 737, ISSN 1877-0428

HORNÁČKOVÁ, Vladimíra. Inspirace pro tvorbu projektu v mateřské a základní škole na téma „Včelka a příroda“. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-505-9.

MACHKOVÁ, Eva (2017). *Dramatika, hra a tvořivost*. Jinočany: H&H Vyšehradská. 279 s. ISBN 978-80-7319-125-2

MACHKOVÁ, Eva (2007a). *Jak se učí dramatická výchova*, 2. vyd. Praha: Nakladatelství AMU. 222. s. ISBN 978-80-7331-089-9

MACHKOVÁ, Eva a kol. (1992). *Malý průvodce dramatickou výchovou v mateřské škole*. Praha: IPOS-ARTAMA. 40 s. ISBN 80-7068-047-4

MACHKOVÁ, Eva (2007). *Metodika dramatické výchovy*. Praha: IPOS-ARTAMA. 156 s. ISBN 978-80-901-660-9-0

McGREGOR, Lynn; TATE, Maggie; ROBINSON, Ken (1977). *Learning Through Drama. Report of the Schools Council Drama Teaching Project*. London: Heinemann. 224 s. ISBN 978-0435185657

MÉGRIER, Dominique (1999). *100 námětů pro dramatickou výchovu*. Praha: Portál. 112 s. ISBN 80-7178-288-2

MLEJNEK, Josef (1997). *Dětská tvořivá hra*. Praha: IPOS-ARTAMA. 152 s. ISBN 80-7068-104-7

KOŤÁTKOVÁ, Soňa (2008). *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada. 200 s. ISBN 978-80-247-1568-1

KOŤÁTKOVÁ, Soňa (2005). Hry v mateřské škole v teorii a praxi. Praha: Grada. 184 s. ISBN 80-247-0852-3

KUCHARSKÁ, Anna; ŠVANCAROVÁ, Daniela (2004). Bezstarostné roky? Kroky a krůčky předškolním věkem. Praha: Scientia. 92 s. ISBN 80-7383-291-X

KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana; PUPALA, Branislav (2001). Předškolní a primární pedagogika. Praha: Portál. 132 s. ISBN 80-7178-585-7

SKUTIL, Martin a kol. (2011). Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství. Praha: Portál. 256 s. ISBN 978-80-7367-778-7

SUCHÁNKOVÁ, Eliška (2014). Hra a její využití v předškolním vzdělávání. Praha: Portál. 184 s. ISBN 978-80-262-0698-9

SYSLOVÁ, Zora a kol. (2015). Jak úspěšně řídit mateřskou školu. Praha: Wolters Kluwer a. s., 344 s. ISBN 978-80-7478-859-8

SMOLÍKOVÁ, Kateřina (2018). *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. 50 s. ISBN 80-87000-00-5

SVOBODOVÁ, Eva a kol. (2010). Vzdělávání v mateřské škole. Praha: Portál. 168 s. ISBN 978-80-7367-774-9

SVOBODOVÁ, Eva (2007). Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání. Praha: RAABE. 134 s. ISBN 80-86307-39-5

ŠVEJDOVÁ, Hana; SVOBODOVÁ, Eva (2011). Metody dramatické výchovy v mateřské škole. Praha: Portál. 168 s. ISBN 978-80-262-0020-8

PAVLOVSKÁ, Marie (2002). Cesta současné školy ke škole tvořivé. Brno: MSD, 210 s. ISBN 80-86633-02-0

TVRŘOCHOVÁ, Dana (2017) Malé příběhy o velkých věcech. Praha: RAABE. 122 s.
ISBN 978-80-7496-348-3

VALENTA, Josef, KASÍKOVÁ, Hana a kol. (1993). *Projektová metoda ve škole a za školou. Pohledy*. Praha: IPOS ARTAMA. ISBN 80-7068-066-0

VALENTA, Josef (2008). *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada. 352 s.
ISBN 80-2471-865-0

VALENTA, Josef (1998). *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Agentura STROM. 279 s. ISBN 80-86106-02-0

VALÍŠOVÁ, Alena, KASÍKOVÁ, Hana (2011). *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada. 456 s. ISBN 978-80-247-3357-9

VRÁNA, Stanislav (1936). *Učebné metody*. Praha: Dědictví Komenského. 176 s.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník pro rodiče dětí v mateřské škole

Příloha č. 2 – Lekce dramatické výchovy pro předškolní děti „Hrnečku, vař!“

Příloha č. 3 – Lekce dramatické výchovy pro předškolní děti „O koblížkovi“

Příloha č. 4 – Tematický celek „Vynášení Morany“

Příloha č. 1 – Dotazník pro rodiče dětí v mateřské škole

Dobrý den,

jmenuji se Klára Loudová a studuji na Univerzitě Hradec Králové obor Předškolní pedagogika. Pro svoji diplomovou práci jsem si zvolila téma *Využití metod a technik dramatické výchovy v mateřské škole*. Ráda bych požádala **pedagogy v mateřské škole** o vyplnění následujícího dotazníku. Je zcela anonymní a výsledky budou použity pouze pro účely k mé práci.

Předem děkuji za váš čas.

1. Jste muž nebo žena?

- Muž
- Žena

2. Kolik je vám let?

3. Jak dlouhá je vaše praxe?

- 0 – 5 let
- 6 – 10 let
- 11 – 20 let
- 21 – 30 let
- 31 a více

4. Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- Střední odborné
- Vyšší odborné
- Vysokoškolské/Bc.
- Vysokoškolské/Mgr.

5. Na kterém stupni vzdělávací soustavy jste sám/sama prošel/prošla dramatickou výchovou?

- Základní škola

- Základní umělecká škola
- Střední škola
- Vysoká škola

6. Odkud jste čerpal/a své znalosti z dramatické výchovy?

- Ze školy, kterou jsem studoval/a
- Seminář (několika hodinový)
- Kurzy 1 denní
- Kurzy vícedenní
- Jiné:

7. Ve kterém kraji se nachází mateřská škola, ve které pracujete?

- Hlavní město Praha
- Středočeský kraj
- Jiný:

8. S jakou věkovou skupinou pracujete?

9. Uplatňujete při své práci metody a techniky dramatické výchovy?

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

**10. Máte pro dramatickou výchovu v mateřské škole vyčleněný speciální čas?
(kroužek, nadstandardní aktivita)**

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- ne

11. Napište, v čem podle vás spočívá dramatická výchova s předškolními dětmi.

12. Napište knihy o dramatické výchově, s kterými pracujete.

13. Vyberte z předchozího výčtu knih jednu, která je při vaší práci nejdůležitější.

14. Které metody a techniky dramatické výchovy nejvíce používáte při své práci?

Asociační kruh	Práce s rekvizitou
Narativní pantomima (boční vedení)	Hra v roli
Diskuze	Simultánní pantomimická ilustrace
Štronzo	Improvizace
Socha	Vnitřní hlasy
Živý obraz	Reflexe
Pantomima	Zástupné předměty a loutky
Horká židle	Zvukový kruh, koláž
Škála názorů	Zrcadla

Prosím vypište, které další ještě používáte:

.....
.....

15. Máte vytvořené dostatečně podnětné prostředí pro zapojování dramatické výchovy do vaší práce? (prostorové podmínky)

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

16. Co považujete za hlavní přínos dramatické výchovy při práci s předškolními dětmi?

Příloha č. 2 – Lekce dramatické výchovy pro předškolní děti „Hrnečku, vař!“

Hrnečku, vař!

Dramatická výchova lekce

Cíl: Gradace, spolupráce, rytmus, skupinová práce nejjednodušší

Pomůcky: kouzelné předměty, hrneček, triangel, padák,

Motivace: Pokus (Jar, soda, ocet)

Děti si z modelíny vytvoří hrneček a poté se nalije kapka jaru a soda. Děti řeknou kouzelnou formuli „Hrnečku vař“ a nalijí trochu octu a poté začne hrneček vařit.

1, Kouzelné předměty

Donesení předmětů podle počtu dětí

Kimova hra na zrak: odkrýt a zakrýt – vzpomínat jaké předměty jsme viděli

Čím by mohly být věci kouzelné?

Předmět HRNEČEK – čím by mohl být kouzelný?

2, Četba pohádky 1 část (funkce hrnečku)

Zopakování přečteného, čím je kouzelný

3, Kouzelný triangel – práce s tělem

Po zaznění triangu se tělo promění jako by bylo *gumové, pérové, železné, z korálek, ze žvýkačky,*

4, „Hrneček“ – práce s padákem

Chycení padáku po obvodu

„Hrnečku vař“ 1-10 gradace „Hrnečku dost“ – přestanou se vařit

Děti řeknou: 1, Hrnečku vař

2, Hrnečku dost

3, Počítání – gradace

Obměny: Učitel počítá, všichni říkají formule

5, „Hrneček“ – vaření (práce s tělem)

Děti jsou na padáku jako kaše („Kaše nemluví, Jen leží a vaří se...“)

Uč. „Hrnečku vař“ 1 – 10 „Hrnečku dost“

Obměna: 1půlka vaří a druhá říká (výměna)

6, Dočtení příběhu

Zopakování textu, otázky na děti – Proč vzala matka hrnek?, Co se stalo v příběhu? Co matka zapoměla říci?

7, Cesta na náves (narativní pantomima)

Chůze dětí po prostoru a snaží se pohybovat, když je kaše málo – víc – kaše je po kolena – do pasu – musejí vylézat na vyvýšené plochy ...(ze začátku se to všem líbilo, mlsali kaši, hůře se v ní pohybovalo, byla lepkavá, pak už šlo lidem o život a báli se o něj ...)

8, Reflexe – vyjádření emocí

Jak jsme se cítili jako kaše? Vařili jsme se dobře či ne?...)

9, Kresba nejoblíbenějšího hrnečku VV

Kresba vzoru hrnečku, kašírování,

Příloha č. 3 – Lekce dramatické výchovy pro předškolní děti „O koblížkovi“

O koblížkovi

Dramatická lekce

Cíl: gradace, skupinová citlivost, práce s tělem

Pomůcky: kvasnice, mléko, koblíha, oranžový plášť

Další činnosti: zpěv písně „O koblížkovi“, pracovní list – jak šla zvířátka za sebou,

Kvasnice – na co jsou? Co z toho? (čich, chuť, hmat)

Hádanka: Je to kulaté, smaží se to, plní se to marmeládou nebo čokoládou. Co je to?

Ukázka koblíhu

Narativní pantomima: „Zaděláváme koblíhu“

Zaděláváme těsto

Pantomima: „Kyne těsto“

Každý sám (počítání do 5)

Ve dvojici

Celá skupina (pomalu kyneme)

Narativní pantomima: „Tvarování koblížku“

Narativní pantomima: „Smažení koblíhu“

Děti v roli koblížku. Smažení na břicho, na zádech

Četba příběhu po medvěda

Zopakování příběhu, jaký je koblížek (vlastnosti)

Ztvárnění „Koblížek“

Pohyb

Pohyb + zvuk

Pohyb + vnitřní řeč

Jak by se pohyboval koblížek ukousnutý, splácnutý, starý a tvrdý, nadýchaný, když mu poteče marmeláda.

Hra v roli „Liška“

Oranžový plášť. Děti jdou pomalu ke koblížkovi a sdělují mu nějaké lichotky.

Dočtení příběhu

Shrnutí, vlastnosti člověka

Ochutnávka koblíhu

Nakreslení koblíhu ve dvojici

Příloha č. 4 – Tematický celek „Vynášení Morany“

Vyhánění zimy – vynášení Morany

Hlavním cílem: vnímat proměny v přírodě, vést děti k úctě k lidové tradici prostřednictvím vlastní zkušenosti i zážitku, rozvoj spolupráce a kooperace

Očekávané výstupy: Dítě je schopno pojmenovat aktuální roční období a jeho znaky, elementární poznatky o českých tradicích, znalost nových říkadel a písniček, zkušenost dětí s novými výtvarnými a pracovními technikami,

Obsah vzdělávání: Nabídka činností je z různých oblastí – pohybové, literární, dramatické, hudební, rytmické, enviromentální a výtvarné činnosti. Vzdělávací nabídka rovněž vyžaduje učení kognitivní a učení sociální.

Zdroj: Kirchnerová Veronika, *Výchova prožitkem*, Praha: Portál, 2013

Kulhánková Eva, *Písnička a říkadla s tancem*, Praha: Portál, 2002

Pitrová Pavlína, *Český rok*, Praha: Fragment, 2016

Mgr. Švejdová Hana, *Něco tůklo, vejce puklo...*, Klatovy: Dragon press

Rezková Milada, *Neboj, neboj!*, Praha: Kosmas

Video: Chaloupka na vršku „Jak se Andulka bála Smrtky, díl 4/20

Další aktivity: návštěva skanzenu, diskuze o tradičních pokrmech, rozebrat téma strachu

Rozehřívací hry

„Zimo, zimo, táhni pryč!“

Popis: Děti stojí v kruhu a snaží se říkadlo doprovázet pohybem, gesty, mimika, dynamika hlasu.

„Zimo, jdi!“ (stejně jako na Mrazíka a sluníčko)

Popis: Mrazík je zima a chytá děti a sluníčko – jaro přírodu zase probouzí

Hra ve dvojicích „Hádka Zimy a Jara“

Popis: Dvojici jsou naproti sobě v dřepu, poskoky dřepu doplní tleskáním svých dlaní do dlaní partnera. Na slovo „PLETKY“ se snaží přetlačit partnera, aby z dřepu spadl

na zadek. Výměna rolí. Jednou vyhraje zima jednou jaro jako v přírodě, než přijde opravdu jarní počasí.

1. blok

Pomůcky: obrázky – puzzle (zima, jaro), triangel, modrý a barevný šátek, VV (čtvrtka, suché křídly, vanička na vodu, voda)

1. Vyprávění o ZIMĚ a JARU

Motivace: Obrázky Jara a Zimy (nebo dát puzzle těchto obrázků a až je děti sestaví, ...)

Co se děje v zimě a co na jaře. Jak to vypadá v přírodě, co začíná kvést apod.

(Možnost vytváření obrazů toho, jak přichází jaro, co se děje v přírodě. Dále je možné si zkusit zvuky, které provází buzení u jednotlivce, u něho doma, a potom zkusit vymyslet, jaké zvuky provází přírodu, když se probouzí.)

Zahrát si roli zimy a jara, jak to mezi nimi může být, verbálně nebo neverbálně rozehrát jejich komunikaci apod.

„Jaké je roční období? Ano je ZIMA a po zimě se začíná probouzet Jaro. Myslíte si, že je jednoduché takové Jaro probudit? Tak víte co, vyzkoušíme si, jak je pro nás příjemné se probouzet.“

Probouzení (Narativní pantomima)

„Už je večer a chytáme se spát. Podívaly jsme se na večerníček, a už je čas jít do postele. Je 20h, 22h, 3h, 6h ...někdo už se začíná probouzet, ale někdo spí pořád tvrdě. Přijde maminka do pokoje, pohládí vás po tváři a popřeje vám krásné ráno. Někdo z postele vyskočí, někdo se loudá, jiný pořád spí.....“

Co jste všechno ráno ještě dělaly?

Použít pohyb, zvuk

Probouzení jara

„A i takové Jaro se musí po té dlouhé době probudit. Co všechno se v přírodě po zimě probouzí?“

Ztvárnění něčeho v přírodě: tráva, kytky, stromy, keře, zvířátka, ptáci, ...

Přidat Pohyb

Přidat Zvuk

2. Argumentace: „JARO x ZIMA (šátky)

„Každé roční období je pro nás důležité a každé umí něco jiného. Zkuste se teď zamyslet, co které období umí. Modrý šátek představuje ZIMU a žlutý šátek je JARO. Když mám šátek, tak všem řeknu, co dokážu. – Já jsem zima a umím udělat snůh.“

3. Kresba křídou a vodou - Téma: Jaro

Cíl: trénování kruhu či klubíčka, procvičování jemné motoriky, rozlišování barev

Motivace: Je začátek jara, příroda se probouzí. Všechno raší a na záhonku můžeme vidět už i květiny. Jakou barvu mají tyto květiny: Co můžeme na záhonku už vidět? Sněženka, bledule je bílá, fialka a hyacint fialový, nebo růžový, narcis žlutý, modřeneček modrý, tráva světle zelená a půda má barvu hnědou. Květy jsou ale ještě zavínuté, uzavřené. Jak vypadá taková zavínutá květina? Zkusme si takový záhon nakreslit.

Pomůcky: čtvrtka, suché křídly, vanička na vodu, voda

Postup: Nejdříve na čtvrtku nakreslíme různě barevnými křídami zavínuté květy, pak namočíme prst do vody a mokrým prstem přejíždíme po zavínuté květině. Trénujeme kruh či klubíčko.

Závěr: Ukazování si obrázků navzájem. Povídání si o tom, kdo co nakreslil, popř. tvůrce ukáže svůj výtvar a ostatní hádají, jakou květinu nakreslil. Zhodnocení vlastní tvorby.

Možnost pokračovat o jaru, o počasí

Mluvíme o tom, že jaro přináší i změnu počasí, začne se oteplovat, ale jsou i někdy ranní mrazíky či velký vítr. Někdy se počasí mění velmi rychle, chvíli je teplo, chvíli dešť či zima, zkrátka aprílové počasí.

Ztvárnění počasí- fouká vítr-fuuuúíí, kývání se do stran; prší - pohyb rukou shora dolů-kmitání prsty, ...

Možnost zpívání písniček, které jsou o tomto počasí, rytmizace, vytváření zvuků, stupnice hlasitosti

2. blok – možnost realizovat venku

Pomůcky: Arch papíru, tužka (papír pro každého, pastelky), hudební nástroje (spíše dřevěné)

1. KRUH – příchod stařenky (Hra v roli učitel)

Úvod učitelka: „*Za chvíli sem k nám přijde jedna stará žena, která toho hodně zažila a mnohé si pamatuje.*“

Stařenka: „*Není divu, že se zima nechce vzdát své vlády a jaro už zase chce vládnout. Nekončící zimaje pro nás někdy velice zdlouhavá, ale dřív jsme měli ze zimy strach a báli jsme se jí. Dříve jsme si museli na zimu dělat veliké zásoby jídla a dřeva na topení. Dříve nebylo tolik obchodů a jídla a všeho nadbytek jako máte dnes vy. A proto jsme měli strach, jestli máme dostatek zásob, které jsme si na podzim udělali. Vy dneska máte asi strach z něčeho jiného, že? Čeho se bojíte vy?*

Zapisování myšlenek jednotlivého dítěte na papír či kresba vlastního strachu. Každý by měl papír (možnost udělat hodinu na téma strach n. pokračovat jako my v zahánění zimy – viz na konci)

2. Hra v roli STAŘENA

„*Ale takovému strachu je potřeba se postavit a i ti lidé dřív se té zimě postavili a začali ji vyhánět. Vytvořili si proto figurínu, které říkali MORANA. Ke zhotovení Morany se používalo to, co už nebylo k potřebě, suché větve, roští, stará sláma, uschlá tráva z loňska. Morana bývala ustrojena do bílého a okrášlena náhrdelníky a ozdobami z vyfouknutých vaječných skořápek a prázdných šnečích ulit, tedy symboly smrti a zmaru - vždyť figurína Morany představuje smrt, nemoci, bídu a všechno, co lidem škodí.*“

3. Výroba Morany

Pomůcky: Dvě větve sfouknuté do kříže, staré látky, věci, provázky, přírodniny, možnost přinést si nepotřebné věci z domova, děti mohou sbírat při procházce věci v přírodě již předtím

Tvorba Morany: možnost vytvářet jednu velkou nebo každý si může vytvořit svoji či jednu velkou a pro každého malou Moranku (záleží, kolik času na výrobu budete mít)

Nalepení svých strachů na sukni MORANY – vzít ty obrázky nebo nápisy, které jsme tvořili předtím

Stará žena: „*Dříve děvčata smrtku vynesla za vesnici, kde byla spálena (oheň je stejně jako voda očistný živel) nebo častěji vhozena do potoka nebo řeky, která ji odnesla z vesnice jako symbol překonání zimy. Smrt a neštěstí jsou pryč, voda je vzala. I my bychom mohli tu naši MORANU společně s vašimi strachy nechat odplout (spálit – opět podle vašeho programu, zda budete pálit nebo házet do vody – můžete i kombinovat - např. velkou spálit, malé hodit do vody).*“

4. Vynášení smrtky

Stařena: „*Při vynášení Morany je třeba hodně hlučet a dělat rámus chřestidly či bubny. Také můžeme provolávat říkanky o smrtce. My, jsme ji dříve zaháněli jedním říkadlem:*“

A/ „*Zimo, zimo, táhni pryč. Nebo na tě vezmu bič. Huš, huš, huš, uteč, zimo už!*“

B/ „*Zimo, zimo táhni pryč, nebo na tě vezmu bič! Odtáhnu tě za pačesy, za ty hory za ty lesy - až se vrátím nazpátek, svleču zimní kabátek.*“

(podle programu: je možné nacvičit nějaký rituál již vymyšlený nebo si děti mohou po skupinkách vytvářet rituál samy a pak udělat společný rituál, který použijí)

A/ Nácvik tance, rituálu, který je vymyšlený:

Děti obejdou za zpěvu třídu, první z nich nese Moranu vysoko nad hlavou. Pak utvoří kruh se smrtkou uprostřed a ostatní tančí kolem ní (Např.: natáčení na místě, přísuny stranou, poskoky po kruhu). Zpíváme různými náladami (vesele, smutně, rozzlobeně, potichu, stydlivě).

Utvoříme dvě řady proti sobě, uličku, ve které si Smrtku postupně podávají za doprovodu říkanky, až poslední ji zahodí do předem určeného místa jako do potoka.

„Moranu pryč neseme, už ji tady nechceme.

Už nemůže choditi, musíme ji nositi.

V zimě dlouho lenošila, teď by tady ráda byla.

Do vody ji dáme, nad ní zavoláme:

„Zimo, zimo táhni pryč, nebo na tě vezmu bič!

Huš huš huš, uteč, zimo už!“

B/ Skupinová práce

Vytvoření skupin a v nich vymyšlení vlastního tance, rituálu na zahánění Morany.
Předvedení ostatním.

„Moranu pryč neseme, už ji tady nechceme.

Už nemůže choditi, musíme ji nositi.

V zimě dlouho lenošila, teď by tady ráda byla.

Do vody ji dáme, nad ní zavoláme:

„Zimo, zimo táhni pryč, nebo na tě vezmu bič!

Huš huš huš, uteč zimo už!“

Možnost přestávky, pokud nemůžeme pokračovat v tomto programu

Však nad zimou vyzrajeme

S dětmi se domluvíme, že zimě dáme ještě šanci (třeba dva dny), aby sama odešla a přestala zlobit a nahánět nám strach. Snad odejde dobrovolně, když ne tak jí za doprovodu naučených říkadel vyneseme a utopíme či zapálíme.

3. blok

Pomůcky: Loutka Morany

Zima neustupuje a tak je načase uskutečnit obřad vynášení zimy.

1. Hra: „Smrtko, smrtko bílá....“

Obdobná hra jako na rybičky, rybičky. Děti stojí v řadě a volají na Smrtku: „Smrtko, smrtko bílá, kde jsi včera byla?“ Smrtka stojí několik metrů proti nim a odpovídá: „U studánky, u hlubánky, ruce nohy myla.“ Smrtka se rozbíhá proti dětem, ty se snaží zachránit tak, že přeběhnou na protější stranu. Koho Smrtka chytí, honí společně s ní. V roli Smrtky se děti střídají.

2. Příchod Morany – oživlá loutka Morany

„ Já jsem smrtka Morana,

Mráz a led má hůlka zná.

Mávnu sem a mávnu tam,

Strašnou zimu přivolám. “

3. Vynášení Morany – loučení se zimou

Uskutečnění obřadu za doprovodu naučených říkadel.

(možnost udělat v prostoru školky, ale lepší tento rituál udělat venku, v přírodě)

V kruhu si zazpívat Zlatá brána a otevřít tak cestu jaru a všemu novému a znovuzrození

Možnost zkusit si roli Morany, jaká byla, jak na ni všichni působili. Zkusit si zahnat Moranu a povídat si, jaké to bylo apod.

Možnost pokračování výrobou líta

4. Líto – příchod jara a obnovení života

Text: *Jako kontrast k Moraně bylo Líto (letečko, májíček), které symbolizovalo příchod jara a obnovení života. Na rozdíl od smrtky bylo vytvořeno ze živých a barevných materiálů - sám stromek nebo zelená ratolest zobrazují v magii život. Tradiční líta byla dvojího druhu. V západní polovině našeho území, v Čechách a na přilehlé části Moravy, se upravovala z vršků jehličnatých stromků, ve východních oblastech (zejména u hranic se Slovenskem) pak většinou z jívových ratolestí. Mládež si také domů přinášela větévky rašící, svěží, zelené a ozdobené barevnými pentličkami - někde se i jim říkalo létečko nebo lítečko. Důležitým doprovodem líta byla panenka, jako další symbol budoucnosti, znázorňující plodnost. S takovým to lítem pak mladí koledou obešli vesnici a u každého domu obřadními zpěvy a říkankami oznámili, že je zima pryč. Od hospodářů za tu dobrou zprávu dostali něco dobrého na zub a nakonec si z dárků uspořádali hostinu, u níž nechyběla dobrá zábava, muzika, zpěv a tanec.*

každý udělá své lítečko, ze všeho, co po cestě venku najde (nebo v prostoru školky), co je živé. Na místě dostanou děti malé občerstvení *(možnost dát dětem sušené ovoce, oříšky a promluvit si o sladkém, co se jedlo dříve apod.)*. Možnost zábavy, zpívání, hraní si či dalších tvořivých činností dle času.

Strach (Kniha:Neboj, neboj!)

Možnost spojit s Moranou, pak Morana bude představovat strach z dávných dob a strach dnešní nebo si udělat jinou sochu strachu a udělat mimo Moranu.

Asociační kruh: „Čeho se bojím“

Děti postupně říkají, z čeho mají strach.

Co to vlastně strach je a jak může vypadat?

Pohybové ztvárnění strachu – nejdřív ho ze sebe vytvořit – pak pohyb, hýbání – vydávání zvuku

Jak můžeme vypadat, když se bojíme (štronzo, živý obraz – lísteček do skupiny se situací, kdy se bojím a posléze vytvoření živého obrazu)

Vytvoření sochy strachu

Abychom se mohli na svůj strach podívat, vytvoříme si svoji sochu strachu.

„Nebojím se tě proto, protože máš“

Když se zblízka podíváme na naše strašidlo, možná zjistíme, že je docela legrační. Děti postupně přicházejí k soše a říkají jí své argumenty o tom, proč se jí nebojí. NAPŘ.: „Nebojím se tě proto, proto-že máš legrační oblečení na sobě.“